

SOCIAL WATCH
ČESKÁ REPUBLIKA

KORPORÁTNÍ ZÁJMY DRTÍ PLANETU I DEMOKRACII

Národní zpráva
české koalice Social Watch 2021

PRŮBĚŽNÁ ZPRÁVA O VÝVOJI V OBLASTI SOCIÁLNÍHO ROZVOJE
A ODSTRAŇOVÁNÍ NEROVNOSTÍ

SOCIAL WATCH
ČESKÁ REPUBLIKA

KORPORÁTNÍ ZÁJMY DRTÍ PLANETU I DEMOKRACII

**Národní zpráva
české koalice Social Watch 2021**

PRŮBĚŽNÁ ZPRÁVA O VÝVOJI V OBLASTI SOCIÁLNÍHO ROZVOJE
A ODSTRAŇOVÁNÍ NEROVNOSTÍ

KORPORÁTNÍ ZÁJMY DRTÍ PLANETU I DEMOKRACII

Národní zpráva české koalice Social Watch 2021

Peer review: Jiří Silný

Editoři: Magdalena Šípka, Tomáš Tožička

Jazyková korektura: Pavel Trkal

Grafický návrh, sazba: Lukáš Silný

Vydavatel:

Social Watch, z.s.
Moskevská 74
101 00 Praha 10
www.socialwatch.cz

Rok vydání: 2021, vydání první

ISBN 978-80-270-9942-9

Vyšlo s podporou Friedrich Ebert Stiftung e.V. - zastoupení v České republice

**FRIEDRICH
EBERT**

STIFTUNG

OBSAH

Úvod	5
<i>Jiří Silný – předseda Social Watch</i>	
<i>Tomáš Tožička – spolueditor zprávy</i>	
Nepotřebujeme se vzpamatovat z korony, ale z toho, co jsme před ní považovali za normální.	7
<i>Maja Vusilović</i>	
Krise bydlení a jak ji řešit	12
<i>Petr Gočev</i>	
Klimatická krize neutichá. Obnova společnosti po pandemii bude klíčová pro budoucnost nás všech.	16
<i>Radek Kubala</i>	
Selhávající politické i hospodářské instituce	26
<i>Jiří Šteg</i>	
Promýšlet bezpečnost: Pušky, pandemie a tající ledovce	33
<i>Peter Tkáč, Vít Kozák</i>	
Rozvojová spolupráce	39
<i>Tomáš Tožička</i>	
Aktuální stav hodnocení implementace Agendy 2030 a Strategického rámce ČR 2030	42
<i>Pavel Šremer</i>	

Úvod

Social Watch v České republice působí již 20 let. První kontakty s mezinárodní koalicí monitorující dodržování lidských práv zaměřených na sociální spravedlnost a rovnost mužů a žen začaly již na konci devadesátých let během kampaně Milostivé léto 2000 (Jubilee 2000), zaměřené na řešení zadluženosti nejchudších zemí. V té době jsme začali s distribucí a překladem mezinárodních zpráv. Na Summitu OSN Financování rozvoje v roce 2002 došlo k dohodě o spolupráci a zapojení českých organizací do mezinárodní sítě Social Watch. Vlastní zprávy, v nichž odbornice a odborníci z řad nezávislých organizací a akademické sféry monitorovali naplňování lidských práv, začaly vycházet před čtrnácti lety. Cílem Social Watch, jako všech tzv. watchdogových organizací, mezi něž lze počítat i Chartu 77, není vytvářet vlastní standardy, ale nezávisle hodnotit to, k čemu se státy – prostřednictvím vlád a parlamentů – na domácím i mezinárodním poli zavázaly.

Za dobu působení české pobočky Social Watch u nás vzniklo mnoho organizací i odborných týmů, které stále lépe a důkladněji sledují a hodnotí vývoj ve společnosti. Přesto role Social Watch zůstává stále důležitá. Je jednou z velmi mála organizací, které stále znovu upozorňují na to, že Česká republika se prostřednictvím svých volených představitelů, pravicových i levicových, dobrovolně přihlásila k naplňování rozsáhlé lidskoprávní agendy, včetně velkoryse pojatých sociálních a genderových práv. Díky nezávislé podpoře a spolupráci členských organizací mohou zprávy Social Watch vycházet i nadále.

V uplynulém roce zaujímala hlavní pozornost veřejnosti pandemie covidu-19 a její důsledky. Na to reagují i analýzy z letošní zprávy. Těší nás, že se na zprávě podílejí opět kompetentní a výrazní autoři a autorky. Maja Vusilovič zkoumá negativní dopady opatření souvisejících s pandemií na postavení žen a konstatuje, že došlo k prohloubení negativních jevů, které existovaly už dříve a souvisí se systémovými nerovnostmi v postavení mužů a žen ve společenském prostoru. Text Jiřího Štega, který se věnuje ekonomickému a politickému vývoji, ukazuje, jak dlouhodobé nedostatky v řízení společnosti vedly k závažným chybám v reakci na zdravotní krizi i v ekonomických opatřeních při řešení jejich dopadů. Podle autora se tu spojila nekompetentnost s preferováním soukromé sféry před veřejným zájmem. Obavy o správné nastavení priorit vyjadřuje i analýza Radka Kubaly, který konstatuje, že navzdory veřejnosti, která většinou považuje klima a ekologické otázky za naléhavé, i navzdory programu Zelená dohoda Evropské komise česká vláda na evropské úrovni zdržuje přijímání nových opatření, prostředky z Plánu obnovy po pandemii na klimatická opatření neumí adekvátně využít a ve vlastních krocích je liknavá. Radek Kubala se věnuje také ekonomice a představuje koncept nerůstové společnosti, resp. ekonomiky zaměřené na uspokojování potřeb při respektování environmentálních a sociálních limitů, na rozdíl od růstové ekonomiky usilující o maximalizaci zisku.

Petr Gočev se věnuje velmi závažnému sociálnímu problému, který představuje raketový růst cen bydlení, ve kterém se Česká republika řadí na přední místo v Evropě. Dlouhodobě chybí adekvátní programy sociálního bydlení, které zanedbala dlouhá řada vlád. K pravidelným tématům zpráv Social Watch patří obchod se zbraněmi. I tentokrát autoři Peter Tkáč a Vít Kozák uvádějí celou řadu velmi sporných českých exportů a srovnávají výdaje na zbrojení s nedostatečným financováním zdravotnictví. Přináší také zamlčované téma ekologických dopadů vojenského průmyslu a armád a přibližují koncept „lidské bezpečnosti“. V části věnované rozvojové spolupráci Tomáš Tožička upozorňuje na její nedostatečnost ze strany české vlády, a to jak co do objemu, který dlouhodobě zaostává za mezinárodními závazky, tak pokud jde o strukturu rozvojových projektů. Autor kritizuje, že rozvojová a vlastně i zahraniční politika české vlády vychází zejména vstříc ekonomickým zájmům některých soukromých firem. Na závěr Pavel Šremer kriticky hodnotí oficiální české zprávy ke stavu naplňování udržitelného rozvoje, jak byly prezentovány české veřejnosti i v rámci OSN.

Jako společný jmenovatel kritických jevů se jeví nedostatečná schopnost politické reprezentace chránit veřejné zájmy, zejména životy a zdraví obyvatel a další práva, jako právo na bydlení a zdravé životní prostředí. Česká politická reprezentace rezignovala na občanskou participaci a pravidelně jsou v rozhodování upřednostňovány zájmy soukromých firem. To vede k rostoucí nedůvěře v politiku a k ohrožení demokracie. Zejména pokud jde o největší ohrožení, které představuje klimatická krize a devastace životního prostředí, je nedostatek adekvátního jednání kritický.

Tentokrát jsou jednotlivé analýzy provázeny i doporučeními, která ukazují směr možného zlepšení nežádoucího stavu.

Jiří Silný – předseda Social Watch
Tomáš Tožička – spolueditor zprávy

Nepotřebujeme se vzpamatovat z korony, ale z toho, co jsme před ní považovaly za normální

Maja Vusilović

Krize mají schopnost odhalovat realitu, kterou se nám za běžných podmínek dařilo schovat za oponu, nebo zcela ignorovat v zájmu zachování statutu quo. To, že krize korony dala za pravdu feministkám, které se po celou dobu snaží prokázat, že svět je zcela závislý na levné a neplacené práci žen, se už jeví jako klišé. Nicméně o mzdově podhodnocených zaměstnankyních ve zdravotnictví jsme věděly i dříve, než se jim na obličejích začaly objevovat modřiny způsobené neustálým nošením respirátoru. S přepracovanými matkami, jež mimo placenou práci každodenně vykonávají práce spojené s provozem domácnosti a péčí o rodinu, jsme takřka vždy počítaly ve snahách tyto role jim vnucovat jako přirozené. Domácí násilí, u kterého za poslední rok sledujeme prudký nárůst¹, nás nepřekvapivě nedonutilo k tomu, abychom konečně ratifikovaly Istanbulskou úmluvu.

Tyto dramatické obrazy korona krize, jež v našich životech zanechaly stopu, jsou naše běžná realita, ovšem pod lupou se naše malé paradoxy stávají tragickými nespravedlnostmi. Jelikož je návrat do starého nemožný, nezbyvá nám nic jiného, než se zamyslet nad tím, jaké kroky budou nezbytné, abychom se v bludném kruhu následků korona krize netočily donekonečna. Pokud byla naše normalita před krizí tak křehká, že nás za tak krátký čas byla schopná dostat na takové dno, je potřeba budovat nové robustní systémy pomocí reformy systému péče a podpory větší autonomie žen.

Práce z domova, 24/7

Práce z domova sebou určitě nese řadu pozitiv. Zejména může být přínosná pro každodenní výkon práce pro lidi s postižením, kteří se díky ní nemusí potýkat se zbytečnými bariérami ve městech. I když se kolem spojení *práce z domova* během pandemie nezřídka v médiích a veřejném diskurzu objevovala slova jako je *privilegium*, ani tento způsob práce

1 WERNEROVÁ, Markéta. Teror za zavřenými dveřmi. Jak ho ovlivnila epidemická opatření? [online]. 2021 [cit. 31. 05. 2021]. Dostupné z <https://www.avcr.cz/cs/veda-a-vyzkum/socialne-ekonomicke-vedy/Teror-za-zavrenymi-dvermi.-Jak-ho-ovlivnila-epidemicka-opatreni/>

nepřinesl prospěch ženám, konkrétně pečujícím matkám. Pracovnice chránil před virem samým, ale tento způsob odvádění práce jinak ženy paradoxně vystavil ještě větším tlaku vykonávat nadměrnou část práce spojené se sociální reprodukcí. Je nutné podotknout, že o ženách v České republice stále existuje zažitá představa, která je vykresluje coby primární pečovatelky a tudíž vykonávají větší poměr domácí práce, nežli jejich partneři². Do těchto činností se započítává veškerá neplacená, avšak nezbytná, činnost jako je péče o domácnost, děti a další členy rodiny. Situaci nepomohly ani zavřené školy a školky po trvání mimořádného stavu, v důsledku čehož byly rodiče odkázáni pouze na vlastní zdroje a síly.

V první linii

Mimo privátní sféru lze krizi sociální reprodukce pozorovat i v odvětví sociálních služeb a zdravotnictví, ve kterém ženy zastávají 85 % všech zdravotnických profesí³. Výzkum Akademie věd ukazuje, že se ženy, kromě vyčerpanosti v práci, setkávaly i s nedostatkem podpory, když se jednalo o péči o vlastní rodinu po uzavření škol a školek, přičemž bylo využívání zvláštních pečovatelských institucí komplikované⁴. Ohodnocení poskytovatelek zdravotních a sociálních služeb za pokračující a nadměrnou práci během epidemie probíhalo pouze prostřednictvím mimořádných odměn.

Upřednostňování udržení a akumulace profitu nad péčí, zabezpečením minima zdravotní péče a zjednodušeně reprodukci života, ukázalo své morbidní důsledky v podobě pracovníků a pracovníků, jejichž životy během korony nebyly dostatečně chráněny. Česká vláda kladla důraz na ekonomiku, místo aby pečovala o zaměstnance a zaměstnankyně v rizikových zaměstnáních. Rezignovala na zabezpečení důstojných pracovních a životních podmínek, za kterých by v této rizikové práci mohly pokračovat, zotavit se nebo se uzdravit.

Právě ženy byly nejvíce zastoupené na pracovních místech se zvýšeným výskytem rizika nákazy, a to i v důsledku ztráty běžných zaměstnání, která uprostřed úsilí o větší sociální distancování rychle zmizela. V první linii se takto tím pádem vystavovaly vysokému riziku nákazy. V této skupině se neziřdka ocitla i skupina matek samoživitelek, které jsou *statisticky významně častěji zaměstnané tzv. prekérní formou práce (smlouva na dobu určitou, DPP, DPČ)*.⁵

2 POSPÍŠILOVÁ, Marie. Dopad pandemie na ženy ve zdravotnictví. [online]. 2020 [cit. 26. 05. 2021]. Dostupné z: <https://www.soc.cas.cz/aktualita/dopad-pandemie-na-zeny-ve-zdravotnictvi>

3 Ibid.

4 Ibid.

5 HEŘMANOVÁ, Marie. Kdo pečuje o rodinu v dobách pandemie? Dopady protipandemických opatření na české domácnosti. [online]. 2020 [cit. 26. 05. 2021]. Dostupné z: <https://www.soc.cas.cz/aktualita/kdo-pecuje-o-rodinu-v-dobach-pandemie-dopady-protipandemickych-opatreni-na-ceske>

Ochránit se před virem domácího násilí

Zcela předvídatelný byl během korona krize i prudký nárůst domácího násilí⁶, který ač je ve své podstatě jeden z nejvíce znepokojujících a traumatizujících jevů této krize, nepřekvapil skoro nikoho. Domy, do kterých jsme byly jako zodpovědné občanky zavřeny, které byly symbolem dodržování pravidel sociálního distancování, se tak pro mnohé staly místem obtěžování a domácího násilí. Obdobně to platí i pro LGBTQI+ skupinu, která se za těchto podmínek byla nucená vracet do bydlíšť svých rodin, ve kterých mohla znovu zažívat šikanu na základě své sexuální orientace⁷.

Návrat do nenormálu

Nerovnoměrná dělba domácí práce, nenasytiné strašidlo prekariátu, nárůst domácího násilí a nebezpečné pracovní podmínky v zaměstnání, kde docházelo ke styku s virem, představují jedny z nejvýraznějších jevů, které během pandemie korona viru ovlivňují výrazně životy žen. Zcela nepřekvapivě proto ze všeho zmíněného vyplývá, že jedním z důsledků náročného roku v pandemii je i kolektivní vyčerpání, která může mít dlouhodobě následky na psychickém zdraví krizí zasažených lidí. Podle výzkumu Institutu pro demokracii a ekonomickou analýzu (IDEA) byly nárůstem zhoršeného duševního zdraví v první fázi pandemie zasaženy nejvíce ženy⁸.

Nepřehlédnutelná krize a vysoká úmrtnost mohly být i řádově větší, pokud by systém netěžil z feminizovaných profesí v oblasti péče. Pokud nás na živu během této krize skutečně udržela péče, nastal čas, abychom ji začaly spravedlivě odměňovat, a to nejen v podobě jednorázových odměn. V následujících časech bude potřeba víc než občanská solidarita nebo kultivovaná feministická debata – měly bychom se vydat cestou posilování funkčních institucí a feministického přístupu k ekonomii, jež nepreferuje výrobu nad péčí a na lidské životy nenahlíží jako na pracovní sílu na jedno použití.

6 NYKLOVÁ, Blanka. Domácí násilí za COVID-19: Když z pastí není úniku (a pomoc funguje jen někdy) [online]. 2020 [cit. 26. 05. 2021]. Dostupné z: <https://www.soc.cas.cz/aktualita/domaci-nasili-za-covid-19-kdyz-z-pasti-neni-uniku-pomoc-funguje-jen-nekdy>

7 RAMBOUSKOVÁ, Bohdana. Co dělají LGBT spolky během pandemie COVID-19? Je toho hodně, přesvědčte se sami. [online]. 2020 [cit. 31. 05. 2021]. Dostupné z: <https://www.praguepride.cz/cs/cteni-a-foto/clanky/1100-co-delaji-lgbt-spolky-behem-pandemie-covid-19>

8 BARTOŠ, Vojtěch. CAHLÍKOVÁ, Jana. BAUER, Michal. CHYTILOVÁ, Julie. Dopady pandemie koronaviru na duševní zdraví. [online]. 2020 [cit. 27. 05. 2021]. Dostupné z: https://idea.cerge-ei.cz/images/COVID/IDEA_Dusevni_zdravi_covid-19_cervenec2020_22.pdf

Vize:

Protože se domácnost nespravuje sama od sebe a přístup státu je laxní, je zejména potřeba péči o domácnost demokratizovat, tj. rovnoměrně ji rozdělit mezi členy domácnosti. Nebude to ovšem možné, dokud rodiny nebudou dostávat větší monetární podporu ze strany státu, nebo dokud si otcové nebudou moct zajistit větší nároky na otcovskou *dovolenou*. Řešením není ani *outsourcing* těchto prací na záda nezřídka zahraniční pracovní síly, čímž se jenom amplifikuje prekarizace další zranitelné skupiny.

Rovněž potřebujeme i dlouhodobě budovat pevné sítě organizací, služeb, krizových lůžek a bezpečných míst, na které se ženy, které zažijí domácí násilí, mohou obrátit. Je zcela nutné vybudovat funkční infrastrukturu, která bude mít možnost obětem nabídnout zázemí, jež zcela odbourá riziko materiálního ohrožení žen, které právě z materiální nouze své násilné partnerské vztahy neopouštějí. V neposlední řadě je zapotřebí bezodkladně a cíleně odbourat sociální stigma, které je s domácím násilím spjaté, jehož projevy, jako je třeba sekundární viktimizace, nechávají oběti v naléhavých situacích zcela osamocené.

Doporučení:

- Zvýšit ochranu pracovníků a pracovník v zaměstnáních s vysokým rizikem nákazy covid-19.
- Dlouhodobě zlepšit ohodnocení personálu kritické infrastruktury v oblasti péče, zdravotnictví a sociálních služeb.
- Rovné odměňování za stejnou práci (odstranění gender pay gap).
- Zvýšit podporu rodin ze strany státu.
- Ratifikovat Istanbulskou úmluvu.

Zdroje:

BARTOŠ, Vojtěch. CAHLÍKOVÁ, Jana. BAUER, Michal. CHYTILOVÁ, Julie. *Dopady pandemie koronaviru na duševní zdraví*. [online]. 2020 [cit. 27. 05. 2021]. Dostupné z: https://idea.cerge-ei.cz/images/COVID/IDEA_Dusevni_zdravi_covid-19_cervenec2020_22.pdf

HEŘMANOVÁ, Marie. *Kdo pečuje o rodinu v dobách pandemie? Dopady protipandemických opatření na české domácnosti*. [online]. 2020 [cit. 26. 05. 2021]. Dostupné z: <https://www.soc.cas.cz/aktualita/kdo-pecuje-o-rodinu-v-dobach-pandemie-dopady-protipandemickych-opatreni-na-ceske>

NYKLOVÁ, Blanka. *Domácí násilí za COVID-19: Když z pasti není úniku (a pomoc funguje jen někdy)* [online]. 2020 [cit. 26. 05. 2021]. Dostupné z: <https://www.soc.cas.cz/aktualita/domaci-nasili-za-covid-19-kdyz-z-pasti-neni-uniku-pomoc-funguje-jen-nekdy>

POSPÍŠILOVÁ, Marie. *Dopad pandemie na ženy ve zdravotnictví*. [online]. 2020 [cit. 26. 05. 2021]. Dostupné z: <https://www.soc.cas.cz/aktualita/dopad-pandemie-na-zeny-ve-zdravotnictvi>

RAMBOUSKOVÁ, Bohdana. *Co dělají LGBT spolky během pandemie COVID-19? Je toho hodně, přesvědčte se sami*. [online]. 2020 [cit. 31. 05. 2021]. Dostupné z: <https://www.praguepride.cz/cs/cteni-a-foto/clanky/1100-co-delaji-lgbt-spolky-behem-pandemie-covid-19>

WERNEROVÁ, Markéta. *Teror za zavřenými dveřmi. Jak ho ovlivnila epidemická opatření?* [online]. 2021 [cit. 31. 05. 2021]. Dostupné z: <https://www.avcr.cz/cs/veda-a-vyzkum/socialne-ekonomicke-vedy/Terror-za-zavrenymi-dvermi.-Jak-ho-ovlivnila-epidemicka-opatreni/>

Krise bydlení a jak ji řešit

Petr Gočev

Krise bydlení

V posledních letech se Česká republika řadí na první příčky pomyslné soutěže o nejméně dostupné bydlení. Podle Deloitte je v Česku na zakoupení bytu o ploše 70 m² potřeba nastřídat 11,4 násobek roční průměrné mzdy, nejvíce ze všech sledovaných zemí, zatímco v Polsku, Maďarsku nebo Velké Británii postačuje jen 6 až 7 násobek¹. Podíl nákladů na bydlení na mzdách nemůže růst donekonečna. Může se však výrazně snížit kvalita bydlení - ať již delším dojížděním z relativně levnějších lokalit nebo snižováním bytového prostoru připadajícího na osobu. Nikde není zaručeno, že nejméně vydělávající profese nezůstanou ve výsledku odkázány na trvalé spolubydlení, multigenerační bydlení nebo klecové minibyty známé z Hongkongu, s dodatečným negativním efektem odkládání založení rodiny. Veškerý zisk z takto nedostupného bydlení přitom shrábne ve formě bezpracné pozemkové renty vrstva landlordů; často lidí, kteří sami nebo dědictvím benefitovali ze sociálního inženýrství polistopadové pravice, která provedla bezprecedentní transfer majetku, srovnatelný snad jen s kuponovou privatizací, formou rozprodeje obecních bytů za zlomek tržní ceny.

Jak přimět developery stavět

Od konce minulého režimu se stalo mantrou ekonomické žurnalistiky vyhlížet „tržní řešení“ veškerých problémů. Uhlířská víra v neviditelnou ruku trhu však nemá oporu v ekonomické teorii. Naopak, profesního uznání se dostává ekonomům schopným analyzovat další a další důvody a způsoby selhávání trhů. To lze ilustrovat i na trhu bydlení – nízká výstavba bytů v Česku není náhoda, ale promyšlený naschvál. Přitom např. v Praze by bylo nutné počet dokončovaných bytů zdvojnásobit, aby bylo dosaženo stabilizace cen². V mediích

1 Deloitte. Property Index, 9th edition. 2020. Dostupné z: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/cz/Documents/real-estate/Property_Index_2020.pdf

2 BAJTLER, Martin. V Praze se staví nejvíce za deset let, dokončených bytů je ale pořád málo. Idues.cz, 2020 [cit. 01.06.2021] Dostupné z: https://www.idnes.cz/praha/zpravy/praha-metropole-silna-vystavba-developeri-byty-koronavirova-krize.A201114_581284_domaci_misl

však převládá narativ, že nedostatečná výstavba je zapříčiněna byrokracií – zdlouhavým stavebním řízením. V pořadí zemí dle složitosti získávání stavebního povolení se Česká republika podle Světové banky³ řadí na 157. místo ze 186. Tento narativ je podporován developery, lobbujícími za novelu stavebního zákona směrem k menšímu zohlednění veřejného zájmu při schvalování stavebních projektů. Teze, že příčinou nedostatečné výstavby a vysokých cen bytů je zdlouhavost stavebního řízení, však neobstojí při pohledu na data – k podobnému tempu zdražování a nedostupnosti bydlení dochází i v zemích, které excelují ve snadnosti získávání stavebního povolení a figurují na prvních příčkách výše citovaného indexu. Na 1. pozici indexu se vyskytuje Hongkong, který zároveň kraluje indexům drahoty bydlení. Situace v Hongkongu je ovšem specifická tím, že veškerou půdu vlastní stát a využívá její dlouhodobý pronájem za monopolní ceny k financování svého rozpočtu. Proto považuji za vhodnější srovnávat Českou republiku např. s Velkou Británií na 23. místě tabulky. Vzhledem k tomu, že tamní nedostupnost bydlení by bylo zcela nepřesvědčivé svalovat na komplikovanost stavebního řízení, zřídil britský parlament komisi pro vyšetření příčin bytové krize. Podle analýz⁴ této komise je problém v tom, že developeři „syslí“ pozemky, které vlastní a na kterých jsou již veškerá potřebná povolení vyřízena, výstavbu však developeři záměrně odkládají. Podobnou analýzu trhu bydlení a pozemků by bylo vhodné uskutečnit i v Česku – vyhlídky na zájem státu o takový projekt jsou však mizivé. Stačí připomenout, s jakým odporem se setkal plán Pirátské strany počítat s využitím dat z elektroměrů počet prázdných bytů v Praze.

Příčiny syslení pozemků developery

Pochopit příčiny syslení pozemků a záměrného oddalování výstavby developery je však s využitím ekonomické analýzy jednoduché. Developeři totiž nejsou stavební firmy, většina jich veškerou stavební činnost outsourcuje. Developeři jsou zprostředkovatelem mezi finančním sektorem a trhem bydlení. Kritériem jejich činnosti je maximalizace zisku, a právě maximalizace zisku vede za stávajících tržních poměrů k odkládání výstavby. Tržní prostředí je již od finanční krize z let 2007 a následujících charakterizováno nízkými, a někde dokonce i zápornými, úrokovými sazbami centrálních bank, a tedy i bezprecedentně levnými komerčními úvěry. Náklady na držení pozemků, jejichž pořízení je financováno úvěrem, jsou tedy nízké. Vysoké je naopak očekávané tempo růstu ceny bytových jednotek. Developeři totiž vycházejí z nedostatečného tempa výstavby, které vede ve velkých městech k dosud trvajícím zdražování, které neochablo ani s propuknutím koronavirové epidemie, od jejíhož začátku podražily byty o dalších 8 %⁵. A právě proto vede developery motivace maximalizace zisku k tomu, aby sami

3 The World Bank Databank. Doing Business. Dostupné z: <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=3001&series=IC.CNST.PRMT.RK>

4 Tackling the under-supply of housing in England. House of Commons Library. Dstupné z: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-7671/>

5 Ceny bytů. Český statistický úřad. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/ceny_bytu

výstavbu odkládali – čím později uvedou daný developerský projekt na trh, tím více na něm očekávají vydělat. Dochází tak k sebenaplňujícímu proctví – očekávání růstu cen developerů je vede k odkládání výstavby, a takto nedostatečná výstavba vede k tomu, že očekávání růstu cen je naplňováno. K této oligopolistické koordinaci mezi developerů nemusí docházet na utajených jednáních – společensky škodlivá koordinace developerů je zajištěna tím, že developeri mají podobná očekávání budoucnosti a čelí jednotné (nízké) úrokové míře.

Jak pobídnout developerů k výstavbě

V předchozím textu jsme analyzovali příčiny selhávání trhu bydlení. Je zřejmé, a v zemích mimo Česka to i novináři a politici chápou, že spoléhání na tržní řešení krize bydlení povede jen k prodloužení současného trendu snižování dostupnosti bydlení.

Co s tím může udělat stát, jako jediný aktér způsobit chronické selhávání trhu bydlení korigovat? Vzhledem k tomu, že úroková míra je stanovována formálně nezávislou centrální bankou a v dohledné době zůstane s ohledem na ekonomickou situaci nízká i při překročení inflačního cíle, jaké další nástroje má stát k dispozici pro ovlivnění chování developerů směrem k větší bytové výstavbě?

Prvním možným nástrojem je státní bytová výstavba. Pokud by sám stát stavěl tolik bytů, že by tím dokázal ovlivnit budoucí tržní ceny bydlení, a tím i očekávání developerů, tak by je tím přiměl k tomu, aby sami více stavěli. Je paradoxem, že pokud stát chce, aby developeri stavěli více, musí sám začít více stavět a zlomit tím automatický předpoklad developerů spoléhajících na nedostatek bytů tlačící ceny neustále výš.

Dalším možným nástrojem je stanovení stavebních zón – pozemků v rámci územního plánu, na kterých bude mít jejich majitel ve stanoveném časovém horizontu povinnost vystavět stanovený typ nemovitostí. Při nesplnění této povinnosti v nařizeném termínu by pak došlo k uvalení penalizační daně z hodnoty pozemku. Soukromí majitelé takto určených pozemků by pak měli tři možnosti: buďto sami zahájit výstavbu, nebo prodat pozemek někomu, kdo je schopen jej předepsaným způsobem využít, nebo snést platbu výše popsané speciální daně. Dalším možným nástrojem je podpora družstevní výstavby.

Doporučení

- Změnit motivace developerů ke zvýšení výstavby. Nástrojem může být buďto státní výstavba bytů, nebo speciální daň z nevyužitých pozemků určených v územním plánu k výstavbě.
- Zvýšit podíl daně z nemovitosti v daňovém mixu ČR. Tato daň by měla být konstruována s progresivní sazbou, tak aby nepostihla chudší domácnosti, a naopak dopadla především na luxusní nemovitosti ve velkých městech. Vzhledem k tomu, že nabídka takových nemovitostí je relativně neelastická, dopadlo by břemeno takové daně ve větší míře na současné majitele nemovitostí a pozemků, nikoliv na nájemníky a budoucí kupující.

Klimatická krize neutichá. Obnova společnosti po pandemii bude klíčová pro budoucnost nás všech.

Radek Kubala

Česká republika není zemí klimaskeptiků či klimaskeptiček, jak by si zřejmě přál bývalý prezident Václav Klaus nebo majitelé uhelných korporací. Podle v květnu publikovaného výzkumu *Rozdělení klimatem*, zpracovaného pro server iRozhlas.cz, v České republice existuje konsensus, že změny klimatu probíhají a je nutné je řešit.¹ Rozdílné je však vnímání intenzity celého problému. Ačkoliv by tedy opatření na ochranu klimatu mohla získat podporu v české společnosti, vláda ani v loňském roce nepřistoupila k razantnějším krokům, které by vedly ke snížení emisí skleníkových plynů a adaptaci na stále častější extrémní počasí.

Přesto lze loňský rok považovat za jeden z nejdůležitějších z hlediska politiky ochrany klimatu. Evropská komise představila nový plán ochrany klimatu, takzvanou *Zelenou dohodu*.² Jejím prostřednictvím chce zajistit, aby se Evropa stala do poloviny století uhlíkově neutrálním kontinentem. Celým světem však posléze otřásla pandemie nemoci covid-19, která rozvrátila náš každodenní život a naplno nám ukázala, že jiný svět je možný a může se nám přihodit, i když to nečekáme. Do boje s ekonomickou krizí, kterou pandemie způsobila, vytáhla Evropská unie s takzvaným *Evropským plánem obnovy*, v jehož rámci si jednotlivé státy mohou sáhnout na stovky miliard z evropského rozpočtu. Právě rozdělení peněz z Evropského plánu obnovy bude klíčové i pro to, jakým způsobem bude Česká republika přistupovat k ochraně klimatu.

Na domácí scéně pak hlavními tématy vztahujícími se k politice ochrany klimatu byla budoucnost uhelné energetiky či ochrana krajiny a lesů před suchem. Ve všech těchto otázkách hrála česká vláda spíše negativní roli, jak rozvedu dále v této kapitole. Kolem

1 PROKOP, Daniel. Rozdělení klimatem: Češi se nejvíc bojí sucha a migrace. Stále ale doufají, že jim se změny vyhnou [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/zmena-klimatu-sucho-migrace-vyzkum-rozdeleni-svobodou-datova-zurnalistika-cesky_2105120534_nkr?fbclid=IwAR1_Kt0sJrmCtXdyPhC0sQp5A_MiwONeoZ_LEJBrHqmvTbiWTM2umWPomNU

2 EUROPEAN COMMISSION. Green Deal. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

těchto témat se mobilizovala i občanská veřejnost a klimatické hnutí, které však bylo značně paralyzované dopady pandemie a na intenzitu protestů z roku 2019 tak nakonec nedokázalo navázat. Jelikož mandát současné vlády v letošním roce končí, doporučení formulují už pro příští vládní kabinet.

Zelená dohoda s českým zdravotním přístupem

Jedním ze zásadních témat první poloviny loňského roku byla kromě pandemie také Zelená dohoda, kterou předsedkyně Evropské komise Ursula von der Leyenová představila už v listopadu roku 2019. Jedná se o rámcový dokument, který slibuje zahájení transformace energetiky, zemědělství ale i nakládání s odpady s cílem snížit emise skleníkových plynů co nejlíže k nule do roku 2050. Česká vláda její vznik zpočátku spíše ignorovala, nicméně s vypuknutím pandemie se předseda vlády Andrej Babiš spolu s ministrem průmyslu a obchodu Karlem Havlíčkem postavili proti ní s argumenty, že si zelená opatření nebudeme moct dovolit, protože budeme muset řešit následky pandemie a snižování emisí by ohrozilo tuzemský průmysl.³ I v klíčové debatě o podobě nových celoevropských cílů pro snižování emisí do roku 2030, která probíhala mezi členskými státy celý loňský rok, hrála Česká republika spolu se sousedním Polskem roli potížisty. Oba státy zpočátku odmítaly přijmout cíl navrhovaný Evropskou komisí, který by znamenal zpřísnění cíle ze 40 procent oproti roku 1990 na 55 procent. V potaz česká vláda vůbec nevzala ambicióznější návrh Evropského parlamentu, který požadoval snížení o 60 procent, ani vědecky podložený návrh ekologických organizací a některých států snížit emise o 65 procent.⁴ Po dlouhé diskuzi česká vláda návrh Evropské komise podpořila, avšak vymohla si za to některé ústupky - například podporu rozvoje plynu či jaderné energie a zpřůměrování cíle snižování emisí pro celou Evropu namísto jejich vymáhání po jednotlivých státech. I v otázce reformy Společné zemědělské politiky Česká republika patřila ke státům, které bránily přenastavení vyplácení zemědělských dotací směrem k ekologičtějším formám farmaření.⁵ Na evropské scéně, která je pro řešení klimatu klíčová, tak česká vláda zaujala roli zdržovatele podkopávajícího snahy o ambiciózní řešení klimatické krize.

3 HOSNEDLOVÁ, Pavla. Kvůli koronaviru má Evropa zapomenout na klima, říká česká vláda. Nesmysl, brání se ekologové. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/cr-v-evropske-unii/news/kvuli-koronaviru-ma-evropa-zapomenout-na-klima-rika-ceska-vlada-nesmysl-brani-se-ekologove/>

4 CLIMATE ACTION NETWORK. FACTSHEET: Science shows 65% emission reduction by 2030 is feasible and pays off. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: https://caneurope.org/content/uploads/2020/09/CAN_Europe_65percent_is_feasible_sep20_short2.pdf

5 KUBALA, Radek. EU potopila reformu Společné zemědělské politiky. V zájmu Babiše a agrokorporací. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/31809-eu-potopila-reformu-spolecne-zemedelske-politiky-v-zajmu-babise-a-agrokorporaci>

Český plán obnovy klima neřeší

Na pandemii koronaviru se Evropská unie rozhodla zareagovat poměrně razantně. Představila Evropský plán obnovy, ze kterého plánuje v následujících letech rozdělit mezi členské státy až 750 miliard euro (přes 20 bilionů korun). Jednotlivé vlády však musely do listopadu předložit první návrh investic, které hodlají provést v rámci unijního plánu obnovit ekonomiku po pandemii. Jednou z důležitých podmínek vyplacení peněz je, že 37 procent rozpočtu musí být určeno na opatření pro ochranu klimatu. První návrh české vlády v listopadu doslova pokoutně sflíkovali premiér Andrej Babiš s ministrem průmyslu a obchodu Karlem Havlíčkem a do Bruselu jej předseda vlády přivezl, aniž by jej projednal s ostatními členy vlády. Z pohledu ochrany klimatu byl první návrh velmi slabý, některé klíčové kapitoly zabývající se ochranou ovzduší či adaptací krajiny na dopady změn klimatu obsahovaly pouze titulek a požadované množství peněz. Následnou finalizaci jednoho z klíčových dokumentů pro budoucnost České republiky pak provázela kritika ze strany ekologických organizací, odborů i zaměstnavatelů kvůli netransparentnosti a uzavřenosti všech jednání o podobě Národního plánu obnovy.⁶ Finální dokument česká vláda nestihla předložit Evropské komisi do konce dubna roku 2021, přesto jeho podobu už veřejnost zná. Celkově bude český stát požadovat z Evropského plánu obnovy 200 miliard korun.⁷ Analýza organizace Green Recovery Tracker ukázala, že česká vláda plánuje za opatření na ochranu klimatu utratit jen 22 procent požadovaného rozpočtu.⁸ Tedy o 15 procent méně, než požaduje Evropská unie. K podobnému závěru došla i analýza organizace BankWatch.⁹ Tento nedostatek se česká vláda rozhodla vyřešit tím, že do plánu přilila peníze ze státního rozpočtu a na poslední chvíli ještě do plánu přidala projekty zaměřené na revitalizaci brownfieldů, protipovodňová opatření v Brně a program Dešťovka. Tedy programy, které příčiny klimatické krize neřeší. Ekologické organizace i některé opoziční strany plán kritizují zejména proto, že umožňuje rozvoj plynové infrastruktury a místo citlivých řešení na zadržování vody v krajině preferuje betonování krajiny stavbou desítek přehrad.

Konec uhlí v nedohlednu - a přece blízko

V prosinci loňského roku vyvrcholila také debata v uhelné komisi, jejímž úkolem bylo stanovit datum konce uhlí v České republice. Z uvažovaných roků konce uhlí se vládní

6 PLEVÁK, Ondřej. Národní plán obnovy je „podpultové zboží“. Podniky i organizace chtějí větší slovo, čas ale dochází. [online]. 2021 [cit. 17.05.2021] Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/cr-v-evropske-unii/news/narodni-plan-obnovy-je-podpultove-zbozi-podniky-i-organizace-chteji-vetsi-slovo-cas-ale-dochazi/>

7 ČEJKOVÁ, Lucie. Řeší plán obnovy změny klimatu? Podle ekologů i opozice spíš jen na papíře. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/32676-resi-plan-obnovy-zmeny-klimatu-podle-ekologu-i-opozice-spis-jen-na-papire>

8 GREEN RECOVERY TRACKER. Czech republic. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.greenrecoverytracker.org/country-reports/czech-republic>

9 BANKWATCH. Assessment of the Czech Republic's recovery and resilience plan. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://bankwatch.org/publication/assessment-of-the-czech-republic-s-recovery-and-resilience-plan>

komise rozhodla doporučit rok 2038, stejně jako v Německu. Oproti našim severním sousedům však česká uhelná komise podmínila konec uhlí také stavbou nových bloků jaderné elektrárny v Dukovanech. V devatenáctičlenné komisi hlasovali proti návrhu jen dva zástupci ekologických organizací, Jan Rovenský za Greenpeace a Jiří Koželouh za Zelený kruh. Proti návrhu hlasovali zejména proto, že usnesení nedoprovázela žádná obsáhlá analýza či návrhy řešení sociálních dopadů konce uhlí, pouze třicetistránkový dokument vytvořený společností ČEPS starající se o přenosovou soustavu. Celý plán uhelné komise například počítal s tím, že se v roce 2030 bude obchodovat emisní povolenka za třicet eur za tunu. Jak byl tento předpoklad mimo realitu ukázal následující vývoj, kdy cena emisní povolenky začala strmě stoupat a v současnosti se obchoduje za více než padesát eur za tunu, což je historický rekord rychle vytlačující uhlí z trhu.¹⁰ Cenu emisní povolenky tlačí nahoru evropská legislativa na ochranu klimatu, ale i tlak veřejnosti požadující rychlý konec uhlí. Evropská komise plánuje další reformu obchodování s emisními povolenkami, po které se dá očekávat další nárůst její ceny. Ačkoliv se tedy uhelná komise usnesla na roku 2038, který podle propočtů vědců a vědkyň je zcela neadekvátní z hlediska snahy ochránit klima¹¹, realita ukazuje, že i v České republice zřejmě skončí uhlí někdy v následujícím desetiletí. Dokazuje to i příklad severomoravské OKD, která loni vzdala snahu o prodloužení těžby uhlí na Karvinsku až do roku 2030 a oznámila, že těžební činnost ukončí zřejmě už příští rok. Tuto realitu nakonec přijala i německá vláda, která se v květnu letošního roku rozhodla zpřísnit své klimatické závazky a diskutuje také možnosti rychlejšího konce uhlí.

Mezitím se provozovatelé českých uhelných elektráren dále snažili získat výjimky z evropských limitů znečištění, aby nemuseli investovat do lepších filtrů. Tento hazard se nevyplatil firmě Severní energetická Pavla Tykače, jehož opakovaný pokus o získání výjimky pro elektrárnu Chvaletice zastavilo ministerstvo životního prostředí.¹² Pokud elektrárna Chvaletice brzy nezíská platnou výjimku, bude muset od srpna výrazně omezit provoz nebo elektrárnu dočasně odstavit. Případně může pokračovat v provozu a platit pokuty. Mezitím Ústecký kraj schválil výjimku pro nejspínavější tuzemskou elektrárnu Počerady, nicméně i v jejím případě lze očekávat podobný průběh jako v případě Chvaletic. Dynamický vývoj posledních měsíců nakonec vedl i k tomu, že česká vláda dosud neschválila doporučení uhelné komise a je tedy velmi pravděpodobné, že o definitivním datu konce uhlí rozhodne až příští vláda.

10 EMBER. Daily EU ETS carbon market price (Euros). [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://ember-climate.org/data/carbon-price-viewer/>

11 Podle analýz by v zemích OECD mělo uhlí skončit do roku 2030, pokud chceme zamezit oteplení planety o více než 1,5 stupně Celsia oproti předindustriální době. Viz CLIMATE ANALYTICS. Coal phase-out. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://climateanalytics.org/briefings/coal-phase-out/#:~:text=Global%20coal%20use%20in%20electricity,by%202040%20at%20the%20latest.>

12 GREENPEACE. Ministerstvo i napodruhé zrušilo elektrárně Chvaletice výjimku z limitů na znečišťování. Bez ní bude muset v srpnu omezit provoz. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.greenpeace.org/czech/tiskova-zprava/13082/ministerstvo-i-napodruhe-zrusilo-elektrarne-chvaletice-vyjimku-z-limitu-na-znecestovani-bez-ni-bude-muset-v-srpnu-omezit-provoz/>

Čeká nás doba plynová?

Spolu s rychlým koncem uhlí přichází také otázka, čím chybějící kapacitu v energetice nahradit. Většina českých energetických firem, jako třeba Sokolovská uhelná, ČEZ nebo Severní energetická, již deklarovala snahu o přechod z uhlí na plyn. Plyn je politiky i energetickými firmami často považován za přechodové palivo, které má pomoci vystavět most mezi uhelnou a obnovitelnou energetikou. Poslední studie však dokládají, že plyn je spíše novou hrozbou pro klima a budoucnost nás všech. V loňském roce měl plyn v Evropské unii na svědomí více vypuštěných emisí než uhlí.¹³ Při přímém spalování sice vyprodukuje o polovinu menší emise než uhlí, nicméně při započítání úniků metanu při těžbě a transportu plynu se emisní náročnost plynu a uhlí značně přibližuje.¹⁴ Jinými slovy, přechod z uhlí na plyn by z hlediska snížení emisí znamenal jen velmi mírný pokrok. Studie OSN ukazují, že bychom měli podíl plynu naopak každý rok o tři procenta snížit, abychom se vyhnuli nejhorším dopadům klimatické krize.¹⁵ Nová plynová infrastruktura by přitom zřejmě způsobila i uzavření našich ekonomik do závislosti na plynu, protože energetické firmy by se svých investic vzdávaly jen těžko. Uhelné firmy se přitom v celoevropském měřítku snaží udržet kontrolu nad energetikou právě přechodem z uhlí na plyn, případně na formy vodíku závislé na spalování plynu.¹⁶ Pro budoucnost české klimatické politiky je tak důležitá otázka, jestli uhlí nahradíme plynem či obnovitelnými zdroji energie. Vláda v loňském roce rozvoj plynového průmyslu podporovala, a to jak lobbingem v institucích Evropské unie, tak ve vlastních dokumentech.

Sucho není, všude mír?

Stejně jako v předchozích letech, i v prvních měsících loňského roku bylo jedním z hlavních témat sucho. Extrémně teplým březnem a dubnem eskalovalo pětileté suché období, které patřilo podle hydrologů k nejhorším v měřené historii.¹⁷ Vědci a vědkyně se tak obávali, že nás čeká další extrémně suché léto, které i nadále poškodí českou krajinu a zemědělství. Nicméně navzdory předpokladům přišel deštivý květen, na který navázal chladný červen a červenec. Nepřipravenost české krajiny na výkyvy počasí ilustruje fakt, že sucho

13 EMBER. Gas overtakes lignite as Europe's largest source of power emissions. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.euractiv.com/section/emissions-trading-scheme/news/gas-overtakes-lignite-as-europes-largest-source-of-power-emissions/>

14 CARBON BRIEF. Methane emissions from fossil fuels 'severely underestimated'. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.carbonbrief.org/methane-emissions-from-fossil-fuels-severely-underestimated>

15 UNEP. Production Gap Report 2020. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.unep.org/resources/report/production-gap-2020>

16 CORPORATE EUROPE OBSERVATORY. The hydrogen hype: Gas industry fairy tale or climate horror story? [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://corporateeurope.org/en/hydrogen-hype>

17 NOVÁ, Eliška. Sucho se prohlubuje, prognóza není příznivá. Letošní zima byla extrémně chudá na sníh. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: https://www.lidovsky.cz/domov/sucho-se-prohlubuje-prognóza-neni-prizniva-letosni-zima-byla-extremne-chuda-na-snih.A200425_165721_in_domov_ele

prakticky ihned vystřídaly záplavy. Česká vláda, konkrétně ministr životního prostředí Richard Brabec a jeho kolega z ministerstva zemědělství Miroslav Toman, se snažila hlasitě pasovat do role bojovníků se suchem. Oba ministři v dubnu pořádali takřka každý týden tiskovou konferenci. Ve skutečnosti jsou však jejich výsledky pro ochranu krajiny dalece nedostačující.

Dlouhodobě se vládě nedaří plnit cíle dokumentů *Moderní strategie adaptace na změny klimatu* a *Koncepce ochrany před následky sucha*, které schválila ještě vláda Bohuslava Sobotky. Vláda nedokázala ani schválit protierozní vyhlášku či novelu vodního zákona, které měly s následky sucha pomoci. Velmi pomalu postupují důležité práce na obnově krajiny, jako je třeba revitalizace vodních toků nebo obnova mokřadů.¹⁸ Za hlavní řešení ministři považují program Dešťovka zaměřený na zachytávání vody, který ale sám o sobě nestačí. Rovněž ministerstvo zemědělství celé situace využilo k rozšíření zvažovaných lokalit pro stavbu přehradních nádrží o dalších jednadvacet. Nicméně s příchodem dešťů a odezněním akutní fáze sucha zmizelo téma obnovy krajiny i z politické agendy a po zbytek roku se již potřebná debata o budoucnosti české krajiny nevedla. Jednoznačně jde o krátkozraký přístup, jelikož podle vědeckých predikcí budou období sucha způsobené dopady klimatické krize v budoucnu čím dál častější.¹⁹ Přitom inspiraci dobré praxe mohou obě ministerstva hledat i v České republice. Nedaleko Náchoda u obce Zdoňov realizuje spolek Živá voda projekt zachytávání vody v krajině, který byl navržen i na prestižní mezinárodní ocenění Stockholm Water Prize.²⁰

Doporučení pro příští vládu:

- Podporovat ambiciózní politiku ochrany klimatu na evropské úrovni.
- Po vzoru Německa či Finska si nastavit přísnější vnitrostátní cíl pro snižování emisí skleníkových plynů do roku 2030, a to alespoň na 65 procent oproti roku 1990. Stejně tak je nutné deklarovat snahu o dosažení uhlíkové neutrality dříve než v roce 2050 a spolu s tím neprodleně zahájit snižování emisí.
- V oblasti zemědělství převzít cíle evropských strategií *Od zemědělce ke spotřebiteli* a *Strategie ochrany biodiverzity*. Dále pak nastavit systém vyplácení zemědělských dotací tak, aby sloužily k ochraně krajiny a její adaptaci na dopady změn klimatu. Začít plnit vládní koncepci na ochranu sucha a krajiny před následky klimatické krize. Spolu

18 Selhávání ministrů při řešení sucha viz KUBALA, Radek. Vláda v řešení sucha selhává, shodují se odborníci, ekologové i opozice. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/31156-vlada-v-reseni-sucha-selhava-shoduji-se-odbornici-ekologove-i-opozice>

19 MACH, Jiří. Extrémní sucha se budou vracet, varuje klimatolog. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/ted-prsi-ale-extremni-sucha-se-budou-vracet-varuje-klimatolog-40330980>

20 SLADKÁ, Michaela. Český projekt na záchranu vody v krajině je mezi finalisty „vodní Nobelovy ceny“. [online]. 2021 [cit. 17.05.2021]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/cesky-projekt-na-zachranu-vody-v-krajine-je-mezifinalisty-vodni-nobelovy-ceny-8210373>

- s tím významně zvýšit výdaje určené na obnovu toků a zavádění krajinných prvků určených na zachytávání vody (mokřady, remízky, smíšené lesy).
- Přepracovat Národní plán obnovy a významně v něm zvýšit podíl investic pro ochranu klimatu, a to minimálně na úroveň požadovanou Evropskou komisí.
 - Zamezit, aby peníze z Národního plánu obnovy mohly sloužit k rozvoji plynové infrastruktury a stavbě přehrad.
 - Přijmout reálný stav uhelné energetiky a vyhlásit termín konce uhlí do roku 2030.
 - Připravit plán spravedlivé transformace uhelných regionů a řešení sociálních následků rychlého útlumu uhlí. Inspirovat se může například slovenským Akčním plánem transformace regionu horní Nitry.²¹
 - Zamezit výjimkám z evropských limitů znečištění pro uhelné elektrárny a zajistit, aby Česká inspekce životního prostředí přísně trestala překračování těchto limitů.
 - Zamezit masovému rozvoji plynové infrastruktury v České republice, která by znamenala uzavření naší ekonomiky do závislosti na dalším fosilním palivu.
 - Nastavit ambiciózní rok pro konec plynu v České republice, v souladu s doporučeními vědců a vědkyň.
 - Nastavit podmínky pro rychlý rozvoj obnovitelných zdrojů energie, a to ideálně ve vlastnictví lidí, obcí, družstev, komunit a menších firem.
 - Významně snížit počet plánovaných přehradních nádrží a plánovat stavbu jen těch přehrad, které jsou bezpodmínečně nutné pro zachování dostupnosti vody.
 - Schválit protierozní vyhlášku a novelu vodního zákona. Začít s odstraňováním melioračních trubek, které přispívají k odvodňování krajiny.

Zachrání nás zelený růst, kobilha nebo odmítnutí ekonomického růstu?

Pandemie koronaviru odhalila důležité poznatky o fungování společnosti. Ukázala nepřipravenost našich společností na krizové situace a odhalila i systémové nedostatky fungování současné ekonomiky. V důsledku významného poklesu poptávky a spotřeby jsme zažili sedmiprocentní pokles emisí skleníkových plynů, který se však ukazuje jako pouze dočasný. I přes vzletná slova o šanci využít pandemii k zelené transformaci ukazují čísla organizace Energy Policy Tracker, že státy G20 v rámci záchranných balíčků pumpují miliardy do záchrany fosilních paliv, zejména do plynu a ropy.²² Právě ropa zažila v důsledku výrazného snížení poptávky propad cen, a to v některých momentech i do záporných hodnot. Provázanost celosvětových ekonomik pak odhalila praktickou nemožnost dočasně pozastavit průmyslové závody, které ve výrobě závisí na sobě navzájem. Příkladem může

21 PRICE WATERHOUSE COOPERS. Aktualizácia Akčného plánu transformácie uhoľného regiónu horná Nitra. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <http://www.prievidza.sk/upload/wsw/files/file/news/akcnyplan/akcny-plan-aktualizacia2021.pdf>

22 ENERGY POLICY TRACKER. G20 countries. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.energypolicytracker.org/region/g20/>

být současný nedostatek čipů komplikující výrobu automobilů způsobený tím, že výrobci čipů v Číně a na Tchaj-wanu se během uzávěry evropských automobilek přeorientovali na výrobu součástek do mobilních telefonů. Výše zmíněné příklady ukazují, jak hluboce zranitelný je vůči vnějším vlivům současný ekonomický systém orientovaný na fosilními palivy poháněný ekonomický růst a globalizaci všech výrobních a dodavatelských procesů.

Jednu z cest se snaží nabízet idea udržitelného rozvoje, která je úzce spojená s myšlenkou zeleného růstu. Ta je založená na představě, že je možné odpojit ekonomický růst od materiálové náročnosti ekonomiky a dopadů na životní prostředí (takzvaný decoupling). S decouplingem a zeleným růstem počítají i plány evropské Zelené dohody. Čím dál víc studií však dokládá,²³ že celosvětový a dostatečně rychlý decoupling není možný.²⁴ Ostatně i Evropská agentura pro životní prostředí dospěla k závěru, že Evropa nemůže dosáhnout svých klimatických cílů a zároveň udržet ekonomický růst.²⁵ Náročnost úkolu řešit klimatickou krizi v růstovém modelu ukazuje i fakt, že rekordní nárůst využívání energie z obnovitelných zdrojů nevede k nahrazování fosilních paliv, jako spíš k vykrývání rostoucí spotřeby.²⁶ Samy obnovitelné zdroje jsou pak také závislé na vzácných zdrojích a při jejich rozvoji je nutné počítat i s nutností těžít vzácné horniny, často v zemích globálního jihu. Jak ukazuje IEA, mají-li být splněny plány USA, Německa a dalších vyspělých zemí na přechod k elektromobilitě a obecně ukládání obnovitelné energie do baterií, musí se do roku 2040 těžít na zeměkouli 42x více lithia než dnes.²⁷ Existují však možnosti, jak z tohoto bludného kruhu vystoupit?

Jednu z cest nabízí koncept koblihové ekonomiky, kterou již v roce 2017 představila ekonomka Kate Raworth. Její stěžejní knížka vyšla loni v českém překladu družstevního nakladatelství IDEA.²⁸ Její model vychází z představy, že je nutné nastavit ekonomice dva limity. Jeden vnější ekologický, který by zastropoval vliv člověka na životní prostředí na celé planetě. Druhý vnitřní sociální, který by stanovil minimální hranici pro důstojný život všech lidí na planetě. Tento model Raworth vizualizuje do podoby americké koblihy (donutu). Život by se měl odehrávat v náplni koblihy a klíčovým cílem pro společnost by nebyla maximalizace růstu, ale udržet se v mezích obou vytyčených hranic – sociálních i ekologických.

23 WARD. James. Is Decoupling GDP Growth from Environmental Impact Possible? [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0164733>

24 EEB. Decoupling debunked: Why green growth is not enough. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://eeb.org/decoupling-debunked1/>

25 EEA. Growth without economic growth. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.eea.europa.eu/publications/growth-without-economic-growth>

26 BP. Statistical Review of World Energy. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html>

27 IEA. Growth in demand for selected minerals from clean energy technologies by scenario, 2040 relative to 2020. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.iea.org/data-and-statistics/charts/growth-in-demand-for-selected-minerals-from-clean-energy-technologies-by-scenario-2040-relative-to-2020>

28 RAWORTH. Kate. *Ekonomie koblihy*. Praha: Družstevní nakladatelství IDEA. 2020

Důležité poznatky přináší také (zatím spíše akademické) hnutí nerůstu,²⁹ které mimo jiné kritizuje i koncept koblihové ekonomiky jako plytký a nedostatečný. I když termín nerůst je v tomto případě zavádějící, protože vzbuzuje představu poklesu životní úrovně ve všech rovinách. Ve skutečnosti však nerůstové hnutí říká, že je nutné zbavit se orientace naší ekonomiky na maximální růst, protože sebou přináší ničení planety a prohlubování celospolečenské nerovnosti. Namísto toho operuje s představou života, ve kterém sice nemáme k dispozici tolik materiálních výrobků pro naši spotřebu, zato však máme přístup k bezplatným a kvalitním veřejným službám (zdravotnictví, školství, doprava), zdravému životu v čistém životním prostředí a díky nízkému tlaku na výrobu i k dostatečnému množství volného času, který můžeme využít k prohlubování vztahů s našimi nejbližšími, sebezodělavání, práci pro komunitu, péči o druhé a životní prostředí, kutilství, častějším výletům do přírody nebo tanci a zábavě.

Nerůstové hnutí neodmítá růst jako takový. Je jasné, že mnoho chudých států světa bude muset ekonomicky vyrůst alespoň do té úrovně, aby byly schopné zajistit důstojný život pro své občany. Stejně tak jsou sektory společnosti, které musí (alespoň dočasně) růst – sektor obnovitelných zdrojů, veřejné služby, péče, ale i hodnoty jako jsou solidarita, demokracie nebo lidská práva. Zejména vlády bohatých zemí by se ale měly v první řadě zamyslet, jestli je cílem i nadále honba za maximálním růstem a s tím spojený stres a růst depresí, vyhoření, vyčerpání a ničení životního prostředí, nebo naopak chceme nahradit ukazatel HDP jiným indexem, který bude o naší společnosti vypovídat mnohem více.³⁰ Proto nerůstové hnutí podporuje opatření, jako je například snižování pracovní doby či zkracování pracovního týdne, zavádění nepodmíněného základního příjmu nebo podporu jiných než jen soukromých forem vlastnictví – tedy například družstevního, komunitního nebo obecného. Menší důraz na výrobu či pracovní výkon a příklon k péči o životní prostředí a další lidi je cestou, jak snížit i dopady průmyslu na planetu a v důsledku také emise skleníkových plynů. Decentralizace vlastnictví potom může zajistit, že hlavním cílem podniků nebude zisk za každou cenu, a to i na úkor životního prostředí, ale služba komunitě a podpora lokální ekonomiky. Právě tyto myšlenky nám mohou posloužit, když budeme hledat cestu jak vykročit ze současného rozcestí, na které nás postavila pandemie.

29 K základním konceptům nerůstové ekonomiky doporučuji například HICKEL, Jason. Less is more: how degrowth will save the world. Londýn: Penguin Random House. 2020

30 Jiné indexy měření rozvoje společnosti viz ZELENÝ KRUIH. Indikátory blahobytu. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: http://www.zelenykruih.cz/wp-content/uploads/2015/01/Indikatory_blahobytu_2010.pdf

Zdroje

BANKWATCH. *Assessment of the Czech Republic's recovery and resilience plan*. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://bankwatch.org/publication/assessment-of-the-czech-republic-s-recovery-and-resilience-plan>

BP. *Statistical Review of World Energy*. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html>

CARBON BRIEF. *Methane emissions from fossil fuels 'severely underestimated'*. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.carbonbrief.org/methane-emissions-from-fossil-fuels-severely-underestimated>

CLIMATE ACTION NETWORK. *FACTSHEET: Science shows 65% emission reduction by 2030 is feasible and pays off*. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: https://caneurope.org/content/uploads/2020/09/CAN_Europe_65percent_is_feasible_sep20_short2.pdf

CLIMATE ANALYTICS. *Coal phase-out*. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://climateanalytics.org/briefings/coal-phase-out/#:~:text=Global%20coal%20use%20in%20electricity,by%202040%20at%20the%20latest>.

CORPORATE EUROPE OBSERVATORY. *The hydrogen hype: Gas industry fairy tale or climate horror story?* [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://corporateeurope.org/en/hydrogen-hype>

ČEJKOVÁ, Lucie. *Řeší plán obnovy změny klimatu? Podle ekologů i opozice spíš jen na papíře*. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/32676-resi-plan-obnovy-zmeny-klimatu-podle-ekologu-i-opozice-spis-jen-na-papire>

EEA. *Growth without economic growth*. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.eea.europa.eu/publications/growth-without-economic-growth>

EEB. *Decoupling debunked: Why green growth is not enough*. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://eeb.org/decoupling-debunked1/>

EMBER. *Daily EU ETS carbon market price (Euros)*. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://ember-climate.org/data/carbon-price-viewer/>

EMBER. *Gas overtakes lignite as Europe's largest source of power emissions*. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.euractiv.com/section/emissions-trading-scheme/news/gas-overtakes-lignite-as-europes-largest-source-of-power-emissions/>

ENERGY POLICY TRACKER. *G20 countries*. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.energypolicytracker.org/region/g20/>

EUROPEAN COMMISSION. *Green Deal*. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

GREENPEACE. *Ministerstvo i napodruhé zrušilo elektrárně Chvaletice výjimku z limitů na znečišťování. Bez ní bude muset v srpnu omezit provoz*. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.greenpeace.org/czech/tiskova-zprava/13082/ministerstvo-i-napodruhe-zrusilo-elektrarne-chvaletice-vyjimku-z-limitu-na-znecistovani-bez-ni-bude-muset-v-srpnu-omezit-provoz/>

GREEN RECOVERY TRACKER. *Czech republic*. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.greenrecoverytracker.org/country-reports/czech-republic>

HICKEL, Jason. *Less is more: how degrowth will save the world*. Londýn: Penguin Random House. 2020

HOSNEDLOVÁ, Pavla. *Kvůli koronaviru má Evropa zapomenout na klima, říká česká vláda. Nesmysl, brání se ekologové*. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/cr-v-evropske-unii/news/kvuli-koronaviru-ma-evropa-zapomenout-na-klima-rika-ceska-vlada-nesmysl-brani-se-ekologove/>

IEA. *Growth in demand for selected minerals from clean energy technologies by scenario, 2040 relative to 2020*. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.iea.org/data-and-statistics/charts/growth-in-demand-for-selected-minerals-from-clean-energy-technologies-by-scenario-2040-relative-to-2020>

KUBALA, Radek. *EU potopila reformu Společné zemědělské politiky. V zájmu Babiše a agrokorporací*. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/31809-eu-potopila-reformu-spolecne-zemedelske-politiky-v-zajmu-babise-a-agrokorporaci>

KUBALA, Radek. *Vláda v řešení sucha selhává, shodují se odborníci, ekologové i opozice*. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/31156-vlada-v-reseni-sucha-selhava-shoduji-se-odbornici-ekologove-i-opozice>

NOVÁ, Eliška. *Sucho se prohlubuje, prognóza není příznivá. Letošní zima byla extrémně chudá na sníh*. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/sucho-se-prohlubuje-progniza-neni-prizniva-letosni-zima-byla-extremne-chuda-na-snih.A200425_165721_in_domov_ele

MACH, Jiří. *Extrémní sucha se budou vracet, varuje klimatolog*. [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/ted-prsi-ale-extremni-sucha-se-budou-vcacet-varuje-klimatolog-40330980>

PLEVÁK, Ondřej. *Národní plán obnovy je „podpultové zboží“: Podniky i organizace chtějí větší slovo, čas ale dochází.* [online]. 2021 [cit. 17.05.2021] Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/cr-v-evropske-unii/news/narodni-plan-obnovy-je-podpultove-zbozi-podniky-i-organizace-chtej-vetsi-slovo-cas-ale-dochazi/>

PRICE WATERHOUSE COOPERS. *Aktualizácia Akčného plánu transformácie uhoľného regiónu horná Nitra.* [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <http://www.prievidza.sk/upload/wsw/files/file/news/akcnyplan/akcny-plan-aktualizacia2021.pdf>

PROKOP, Daniel. *Rozdělení klimatem: Češi se nejvíc bojí sucha a migrace. Stále ale doufají, že jim se změny vyhnou* [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/zmena-klimatu-sucho-migrace-vyzkum-rozdeleni-svobodou-datova-zurnalistika-cesky_2105120534_nkr?fbclid=IwAR1_Kt0sJrmCtXdyPhC0sQp5A_MiwONeoZ_LEJBrHQmvtBiWtM2umWPomNU

RAWORTH, Kate. *Ekonomie koblihy.* Praha: Družstevní nakladatelství IDEA. 2020

SLADKÁ, Michaela. *Český projekt na záchranu vody v krajině je mezi finalisty „vodní Nobelovy ceny“.* [online]. 2021 [cit. 17.05.2021]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/cesky-projekt-na-zachranu-vody-v-krajine-je-mezi-finalisty-vodni-nobelovy-ceny-8210373>

UNEP. *Production Gap Report 2020.* [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.unep.org/resources/report/production-gap-2020>

WARD, James. *Is Decoupling GDP Growth from Environmental Impact Possible?* [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0164733>

ZELENÝ KRUIH. *Indikátory blahobytu.* [online]. 2021 [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: http://www.zelenykruih.cz/wp-content/uploads/2015/01/Indikatory_blahobytu_2010.pdf

Selhávající politické i hospodářské instituce

Jiří Šteg

Od druhé poloviny minulého století lze ve světě pozorovat zárodky socio-ekonomických megatrendů vyvolaných postupující globalizací. Posílení těchto megatrendů lze pozorovat od devadesátých let minulého století, ve kterých se globalizované ekonomické procesy začaly mísit s výraznými geopolitickými změnami, například posilováním role Číny nejen ve světové ekonomice, rozpadem tzv. socialistické soustavy, posilováním integračních procesů v rámci Evropy, ale stejně tak počínajícím izolováním Ruska a posilováním některých lokálních mocností, jejichž příkladem může být Turecko. Globalizace přinesla extrémní nárůst výrobních schopností světové ekonomiky a nárůst efektivity zejména průmyslových výrob. Následný růst světového obchodu vytvářel iluzi o nekončícím rozvoji a růstu spotřebitelského kapitalismu. Globalizace ovšem zároveň přinesla extrémní růst nerovností. Nerovností mezi jednotlivými světovými regiony, nerovností mezi jednotlivými státy i nerovností uvnitř států.

Oligopolizace politiky

V novém tisíciletí je tento trend ještě posilován nárůstem síly a role parazitních ekonomických struktur a subjektů pohybujících se v prostoru tzv. finančních trhů a institucí, rezultující v tzv. financionalizaci ekonomiky. Nárůst nerovností při tom není patrný pouze v ekonomické oblasti, jakkoliv je v ní nejvíce zřejmý a měřitelný. Mnohem závažnějším rizikem pro budoucí vývoj jsou plíživé nerovnosti projevující se ve změnách v organizaci, struktuře a funkcionalitě států i nadstátních uskupení. Ty jsou důsledkem dlouhodobého tlaku na jejich podřízení primárně potřebám velkých korporací. Adorace těchto korporací, ať už se jedná o velké nadnárodní výrobní celky nebo finanční instituce, se stala zjevně či skrytě, imperativem, který s větší či menší otevřeností nachází živnou půdu v chování a rozhodování politických elit. V dosud víceméně demokraticky fungujících entitách začínají narůstat plíživé nerovnosti projevující se v organizaci, struktuře a funkcionalitě států, ve zhoršení kvality demokratických procesů, jejich podřízení korporátním zájmům a faktické proměně státu jako demokratického suveréna v občansky nepřívětivou strukturu, vzdalující se životům a potřebám obyvatel a občanů. Elity je staví do nerovného postavení, přičemž jim de facto omezují či odebírají možnost spolurozhodovat o strategických

i taktických otázkách vývoje společnosti. **Obyvatelé a občané států se stávají oběmi nerovností nejen ve smyslu ekonomickém, ale i ve smyslu své spoluúčasti na správě státu.** Vzájemné působení a pákový efekt těchto dvou nerovností představuje mimořádné riziko budoucího globálního vývoje.

Tato disproporce se projevuje výrazně i v působení Evropské unie. Její organizace jako soustavy spolupracujících států svázané nepružnými pravidly a obsluhované těžkopádným a nepřehledným aparátem nesourodě konstituovaných institucí ji znevýhodňuje v geopolitické soutěži. Její potenciál jako světového leadera pracujícího ve prospěch svých obyvatel a pozitivního faktoru světového vývoje se neustále oslabuje. Neschopnost elit reagovat na tuto skutečnost, faktická absence vize budoucího vývoje a až panický strach ze změny primárního práva představují pro Evropskou unii významný rizikový faktor. Evropský integrační proces je v krizi, demokratický deficit EU se stává stále zřejmějším a v činnosti EU se stále silněji projevují tendence faktické obsluhy nadnárodních korporací. Ty si vytvořily spletitou síť vlivových agentur, kterými ovlivňují činnost zejména Evropské komise. **Komise se pak stává generátorem procesů, které Evropskou unii ve skutečnosti oslabují.** Příkladem takových procesů je například téměř svatý boj Komise za volný obchod nebo neorganický administrativní tlak na změnu struktury automobilového průmyslu. Administrativní a od reálného života odtržený přístup a metody Evropské komise diskreditují i progresivní a žádoucí směry ve fungování celého integračního celku. Namísto toho, aby se EU snažila o vytvoření skutečně silného, efektivně spravovaného a ekonomicky i občansky kohezního celku, vyčerpává často svůj potenciál v kontraproduktivních geopolitických gestech a v koncentraci na problémy, které jsou inherentně zakotveny v její samotné konstrukci a základních dokumentech a nemají tedy řešení. Minulý rok, poznamenaný pandemií nemoci covid-19, odhalil všechny nedostatky v plné míře a ukázal omezenou akceschopnost Evropské unie.

Dopad Pandemie

Pandemie covid-19 v roce 2020 zasáhla celý globalizovaný svět a ukázala na riziková místa, která v takovém světě existují. Globalizovaná civilizace s veškerými jejími výtoky byla pouze za cenu mimořádných nákladů a rozsáhlých ztrát schopna reagovat na pandemický vývoj způsobený virem SARS-CoV-2, který se rozšířil různými cestami v krátké době po celé zeměkouli a ohrožoval nebo zasáhl prakticky celé lidstvo bez rozdílu rasy, národnosti a státní příslušnosti. Zatížil a přetížil zdravotní a sociální systémy řady států. Přinutil řadu vlád k překotným záchranným krokům, jejichž společným jmenovatelem byla fiskální expanze, přesněji zadlužování státu. **Tato expanze byla nutná, aby bylo možné udržet státy v chodu, ale zároveň vedla k tomu, že dlužnická pozice států vůči nadnárodním finančním institucím se zhoršila a přímo či nepřímo uplatňované vlivy těchto institucí na státy se v budoucnu posílí.** Pandemie narušila produkční a logistické vertikály v řadě typů výroby, typicky v automobilovém průmyslu. Vyvolala restrukturalizační procesy, které

již nyní vedou k úpadku řady firem a živností a zároveň představují akviziční příležitosti pro ty subjekty, které jsou dostatečně kapitálově vybaveny nebo mají ke kapitálu přístup. Připravila dočasně nebo trvale o práci velké počty lidí, které ve vyspělých zemích zatíží sociální systémy a v méně vyspělých zemích povedou k opětnému posílení extrémní chudoby. Rok 2020 byl v tomto smyslu, a nikoliv pouze ze zde uvedených důvodů, přelomovým rokem.

Česká republika v této zkoušce ne zcela obstála a zařadila se mezi státy, ve kterých byly zdravotní dopady extrémně silné. Jednou z příčin tohoto výsledku je extenze řady trendů založených po roce 1989 s řadou dlouhodobě negativně působících subjektivních faktorů. Prvním z nich je naprostá absence dlouhodobé vize a strategie rozvoje státu, která by byla založena na širším konsensu politických stran, občanské společnosti a jejich reprezentantů a která by byla zasazena do širších souvislostí evropského i světového vývoje. Politické strany, které rozhodujícím způsobem formují vývoj státu v parlamentní demokracii, jsou v České republice buď nosiči různých partikulárních zájmů či nositeli překonaných ideových postulátů, které nejsou z nejrůznějších důvodů schopny zajistit efektivní fungování státu. Politické souboje a střety idejí jsou redukovány na často až nedůstojnou a povrchní zkratkovitost v popisu a reakcích na prostředí, ve kterém Česká republika funguje a ve kterém by měla dlouhodobě obstát. Ve svém důsledku tato často až primitivizace politického života vede ke vzniku účelových politických hráčů, kteří jsou v lepším případě jakýmsi moderátorem nespokojenosti silící ve společnosti, v horším případě účelovým mocenským uskupením, případně kombinací obojího.

Tyto již dlouhodobě existující trendy v politickém životě státu ve svém důsledku vedou ke stále větší neefektivitě jeho fungování a přesunu nemalé části politické moci do rukou nevoleného úřednického aparátu. Složitý a nepřehledný právní systém a působení Zákona o státní službě utvořily mimořádně rigidní část výkonné složky státu, která je schopna legalisticky ovlivňovat či blokovat celou řadu praktických rozhodnutí politické reprezentace již v jejich zárodcích bez toho, aby byla sama schopna dodávat racionální a efektivní řešení.

Všechny tyto dlouhodobě narůstající trendy se plně projeví i v akceschopnosti státu během pandemie. Bagatelizace a pozdní chaotické reakce na její začátek byly ještě do jisté míry pochopitelné a vyplývaly mj. z jejího tehdy ještě nepřestavitelného rozsahu. Tyto nedostatky vládnutí byly kompenzovány vzednutím zodpovědného přístupu občanů a vědomím společenské odpovědnosti, které prostoupilo celou společnost. Od druhé poloviny roku, kdy se zdálo, že je pandemie na ústupu, se ovšem reakce na ní staly předmětem populistického žonglování ze strany vlády, což vyústilo v excesivní nárůsty problémů na přelomu roku. Dezorientovaná a unavená společnost již nebyla schopna podobného vzepětí jako na počátku pandemie a důsledky byly tragické. Je neomluvitelným selháním vlády s veškerým jejím odborným aparátem i celé politické reprezentace, že dopustila takový vývoj.

Na pozadí krize se navíc vláda z iracionálních či účelových důvodů dopustila programového zločinu na již tak těžce zkoušených státních financích ve formě prosazení zákona o zrušení superhrubé mzdy. Tento destruktivní zákon jako by pocházel z dílny teoretiků dávno překonaného ultraliberálního pojetí státu a byl přijat v nejnevhodnější chvíli nesourodou většinou poslanců z řad ANO, ODS, SPD, KDU-ČSL, KSČM a nezařazených. Vyrcholilo jím dlouhodobě nekompetentní řízení státních financí a byly jím vytvořeny předpoklady k dalším krokům, které v budoucnu dopadnou nepříznivě na životní úroveň občanů a soudržnost i stabilitu státu.

Chaos ve vládě i v opozici

Selhávání politické reprezentace, chaotičnost vládních kroků a exaltovaná kritika ze strany opozice jdou ruku v ruce s poklesem důvěry ve stát a fungování jeho institucí, což vyvolává u části veřejnosti sílící nespokojenost. Ta se ve svém důsledku projevuje v její určité části posilováním zjednodušujících až extremistických postojů a volbou subjektů, které s touto nespokojeností a s těmito postoji umějí pracovat. Zároveň roste v nemalé části veřejnosti rezignace na participaci ve veřejném prostoru.

Obě tyto tendence jsou podtrženy mediálním zpracováním politického prostoru. Vzhledem k tomu, že Česká republika je stále ještě relativně bohatým státem, daří se do jisté míry zastírat nepříznivou trajektorii jejího vývoje a těžiště politických soubojů se přenáší z koncepčních a strategických otázek do jednotlivých soubojů o více či méně důležité priority. Politické souboje se odehrávají zejména na úrovni různých typů přestřelek kolem parciálních problémů nejrůznější důležitosti, přičemž rozhodující roli v těchto přestřelkách hraje marketingová zručnost jednotlivých aktérů v médiích a na sociálních sítích. Média a sociální sítě resp. schopnost ovlivňování veřejného mínění a voličů jejich prostřednictvím sehrávají stále důležitější roli a budou hrát rozhodující roli v příštích parlamentních volbách. Ty nebudou otevřenou soutěží politických stran a koncepcí, ale právě takovým marketingovým soubojem hesel a zjednodušení, ve kterém lze očekávat celou řadu podpásových a nekonstruktivních projevů. K tomuto vývoji přispívají všichni aktéři, od vládnoucího ANO, které ve svých aktivitách na tomto poli prokazuje nejen mimořádnou zdatnost, ale také bezbřehou manipulativní bezskrupulóznost, až po strany tzv. demokratické opozice, které ovšem v průběhu pandemického roku neprokázaly nic ze schopností, které by je opravňovaly aspirovat na řízení státu. **Jakkoliv zručně mediálně zobrazování jednotlivých politických sil však v dlouhodobém horizontu nemůže suplovat jejich skutečnou kompetenci pro řízení státu.** Takové zobrazování může pouze oddálit dobu, ve které si sami voliči uvědomí, že dopady politiky na jejich osobní život jsou negativní a odpovídajícím způsobem zareagují.

Zásadní volební katarze je však obvykle spojena s hlubokými poruchami a s velkou pravděpodobností k ní nedojde v příštích parlamentních volbách, ale až v těch přespříštích.

Situaci v této oblasti komplikuje i skutečnost, že vlastnictví médií a přímé či nepřímé ovládní mediálního prostoru se stalo v nedávné minulosti cílem akvizic několika silných kapitálových skupin. To jim umožňuje ovlivňovat či přímo formovat nálady ve společnosti a směřovat rozhodování voličů ve volbách pro ně žádoucím směrem nebo výběrem a zpracováním témat diskreditovat nebo posilovat jimi vybrané politické reprezentanty. Takovým způsobem lze ovlivňovat procesy demokratických voleb mít vliv na konstituování politické reprezentace a tak ještě více vzdálit rozhodování občanům.

Rezignace na pro-aktivní politiku

Při hodnocení minulého roku je nutné konstatovat, že České republice se nepodařilo posunout směrem k formě moderního státu. Naopak lze vyzorovat tendence, které tomuto posunu brání. Vláda není schopna analyzovat budoucí směry a akcenty globálního vývoje a přijímat odpovídající opatření. Zcela tak opomněla jeden ze základních předpokladů dlouhodobě a stabilně fungujícího státu. Objektivní exogenní vlivy, zejména pandemie covid-19, nebyly hlavní příčinou tohoto vývoje. Vláda resp. vládnoucí garnitura odmítala a nadále odmítá brát v úvahu skutečnost, že Česká republika je součástí globálních procesů a neudělala nic pro to, aby stát připravila i na předpokládaný postcovidový vývoj prostřednictvím odpovídající realizovatelné strategie. Ponechala přes halasné deklarace prakticky mimo svůj hlavní zájem výstavbu dopravní infrastruktury. Velmi vágně až kontraproduktivně se stavěla k posunům v oblasti ochrany životního prostředí. Nepřijala žádné zákony, které by zpružnily a zefektivnily chod státu. V rámci Evropské unie se profilovala extrémně utilitaristicky zejména ve vztahu k dotacím a zcela rezignovala na jakoukoliv aktivní politiku, která by směřovala k ochraně zájmů státu v evropských orgánech. Hnutí ANO jako dominantní síla vlády se nerozpakovalo při řadě hlasování v Parlamentu spojit své síly mimo rámec podpory své vlády, tedy proti postojům ČSSD a KSČM. Nejzávažnějším příkladem takového hlasování je zmiňovaná forma zrušení superhrubé mzdy, kterou lze bez rozpaků označit za útok na finanční stabilitu státu. Vláda posunula v uplynulém období stát výrazně k nestabilní situaci a nemobilizovala žádné elementy, které by této nestabilitě mohly bránit.

Promýšlet bezpečnost: Pušky, pandemie a tající ledovce

Peter Tkáč, Vít Kozák (autoři působí v NESEHNUTÍ, kde se věnují antimilitaristickým aktivitám)

Nejpozději od útoků 11. září se ve veřejné debatě stále častěji objevuje slovo bezpečnost. Ohánějí se jí zbrojaři dodávající zbraně nejrůznějším diktátorům, zdůvodňují se jí předražené nákupy vojenských technologií, obhajují zahraniční mise nebo omezování našich svobod. Velmi často jde ale jen o úzce vymezené chápání bezpečnosti: chápe se jí ochrana hranic, státní suverenity, zabezpečení zdrojů, ochrana "pořádku." V podstatě tak jde o dosahování dominance a to nejčastěji silovými prostředky. Jedním z důsledků takového chápání bezpečnosti je potom rostoucí vliv militarizmu ve společnosti. Ten se může projevat různě, nejčastěji jde o enormní výdaje na zbrojení, velké rozšíření zbraní v populaci, vliv armády na domácí politiky nebo jakási mentální připravenost na možnost války a ochota řešit problémy vojensky.

Militarismus po česku

BUSINESS (ZDÁNLIVĚ) BEZ ROZPORŮ

Jakkoli česká společnost nevykazuje řadu znaků, které si obvykle spojujeme s militarizovanou společností (široká vyzbrojenost obyvatelstva, rozsáhlá propagace ozbrojených složek ve veřejném prostoru apod.), je zde možné sledovat jisté atributy militarizované společnosti.

Nepřímým svědectvím o militarizaci české společnosti je například to, jakým způsobem média informují o úspěších českého zbrojního průmyslu. Příkladem může být nedávná akvizice firmy Colt Holding Company českou společností Česká zbrojovka Group. Transakce byla opakovaně označována jednoduše za velký úspěch české firmy. To prakticky bez toho, aby byl zdůrazněn speciální status zboží, se kterým firma obchoduje nebo aby byly vzpomenuty kontroverze, které firmu obklopují. Firma v minulosti například vyzbrojovala egyptský vojenský režim.¹ To, že mediální výstupy obklopující zbrojařskou produkci

1 KOZÁK, Vít. Ekonomický úspěch České zbrojovky zamlžuje ničivé dopady zbrojařského průmyslu [online]. 2021 (cit. 27. 5. 2021). Dostupné z: <https://a2larm.cz/2021/02/ekonomicky-uspech-ceske-zbrojovky-zamlzuje-nicive-dopady-zbrojarskeho-prumyslu/>

jen zřídka kdy toto odvětví problematizují a zodpovědné orgány (především MZV ČR) se lidskoprávním dopadům exportů zbraní věnují nedostatečně² odráží do jisté míry celospolečenskou náladu ohledně tohoto tématu. Nekritický postoj společnosti ke zbrojním exportům a militarizace mládeže³ jsou dva z projevů militarizace společnosti, na které angažovaný segment společnosti dlouhodobě, avšak bez viditelných výsledků, poukazuje.

EXPORT ZBRANÍ BEZ HRANIC

Poslední oficiální data, jež máme k dispozici ohledně exportu českého zbrojního materiálu, se váží k roku 2019. Po vydání oficiálních statistik MPO dne 21.7.2020 je však patrné, že na tomto "úspěchu" má opět podíl i vývoz do autoritářských zemí a režimů porušujících lidská práva. Mezi příjemci můžeme zase jednou nalézt země jako Mexiko, Brazílie, Čína, Filipíny, Vietnam, Ruská federace, Egypt, Izrael, Saúdská Arábie nebo Spojené arabské emiráty. Většina ze zmiňovaných problematických zemí se mezi příjemci objevuje stabilně. Na informace o tom, jaký byl pro tuzemské zbrojaře rok 2020, si budeme ještě muset počkat. Zatím se nicméně zdá, že navzdory pandemii covid-19 se jednalo opět o rok veskrze úspěšný. To nám signalizuje například tisková zpráva České zbrojovky, podle které společnost zaznamenala za prvních 9 měsíců roku 2020 rekordní tržby. Jedná se o 5 miliard Kč, což představuje meziroční nárůst o 10,2%.⁴ Po dvou meziročních propadech následujících po roce 2016, kdy export českého zbrojního materiálu dosáhl svého historického maxima ve výši 18,2 miliardy Kč, v roce 2019 export oproti předchozímu roku opět narostl. Jedná se o nárůst o necelé 2 miliardy korun ze 14 miliard za rok 2018 na 15,9 miliardy korun.⁵ Nárůst za rok 2019 i rekordní tržby České zbrojovky za prvních 9 měsíců následujícího roku odpovídají obecné tendenci českého zbrojního exportu. Až na zmíněný propad v letech 2017 a 2018 tak vykazuje export stoupající tendenci - z 2,1 miliardy korun v roce 2001, kdy raketový nárůst sektoru začal, až k sumě 15,9 miliard z roku 2019.⁶

Mezi nejvýraznější skandály minulého roku patřilo tiché zrušení zbrojního embarga uvaleného na Turecko. V reakci na tureckou invazi do severní Sýrie se ČR spolu s EU nejprve rozhodla vývozy zbraní do Turecka zastavit. Nedlouho poté se však v únoru 2020 objevila nátlaková kampaň Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu, v rámci které Jiří

2 EBERLE, Jakub. Vývoz zbraní: slepá skvrna české lidskoprávní debaty [online]. 2021 (cit. 27. 5. 2021). Dostupné z: <https://a2larm.cz/2021/01/vyvoz-zbrani-slepa-skvrna-ceske-lidskopravni-debaty/>

3 TOPOLÁŘOVÁ, Ester. Militarizace mládeže v kostce [online]. 2019 (cit. 27. 5. 2021). Dostupné z: <https://zbrane.nesehnuti.cz/index.php/militarizace-mladeze-v-kostce/>

4 ČESKÁ ZBROJOVKA. CZG –Česká zbrojovka Group SE dosáhla za prvních devět měsíců roku 2020 rekordních výnosů 5,0 mld. Kč [online]. 2020 (cit. 26. 5. 2021). Dostupné z: https://cdn.czg.cz/docs/20202411_CZG_HV_9M_2020_Cz_final.pdf

5 ČTK. Export zbraní a vojenského materiálu loni stoupl na 15,9 mld. Kč [online]. 2020 (cit. 20. 5. 2021). Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/export-zbrani-a-vojenskeho-materialu-loni-stoupl-na-15-9-ml-d-kc/1910478>

6 MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU. Výroční zpráva o kontrole vývozu vojenského materiálu, ručních zbraní pro civilní použití a zboží a technologií dvojího užití v ČR za rok 2019 [online]. 2020 (cit. 27. 5. 2021). Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/zahranicni-obchod/licencni-sprava/o-licencni-sprave/vyrocní-zpravy-o-kontrolé-vyvozu-vojenskeho-materialu--rucnich-zbrani-pro-civilni-pouziti-a-zbozi-a-technologiei-dvojho-uziti-v-cr--255848/>

Hynek obviňoval v médiích a na půdě Sněmovny ministerstvo, že zamítnutí vývozních licencí (mezi nimi i těch na vývoz do Turecka) připravilo české zbrojovky o „miliardové obchody“.⁷ Ministerstvo tlaku skutečně podleho - už v dubnu téhož roku bylo podle statistik nizozemské vlády vyvezeno více než 10 milionů kusů munice českého původu přes Rotterdam do Turecka.⁸ MZV ČR poté zrušení zbrojního embarga obhajovalo alibisticky tím, že na území už ke „ke střetům tureckých a kurdských sil nedochází“.⁹ Úplně přitom ignorovalo lidskoprávní situaci na územích okupovaných Tureckem a jím podporovanými milicemi, která je podle vyjádření Vysoké komisařky OSN pro lidská práva Michelle Bacheletové „krutá, provázená násilím a kriminalitou“.¹⁰

Kde je problém?

PUŠKY MÍSTO ROUŠKY

Technologie a materiál použitý na produkci vojenského materiálu a finance, které jsou vynaloženy na zbrojení, mohou chybět v jiných odvětvích. Jedním z takových odvětví je bezesporu zdravotnictví. Představu o rozdílné prioritizaci těchto sektorů si můžeme udělat na základě srovnání nárůstu výdajů na zdravotnictví a na obranu státu. Výdaje na ozbrojené složky v uplynulých letech meziročně strmě stoupaly (o 18 % v roce 2018, o 11,5 % v roce 2019; v absolutních číslech se pro rok 2019 jednalo o nárůst na 66,7 miliardy korun) a např. v roce 2018 navíc patřila ČR mezi 15 zemí, které nejvíce zvýšily své výdaje na zbrojení. Oproti tomu narostly investice do zdravotnictví mezi lety 2013 a 2017 jen o 1,1 %. Jako skokový lze vnímat nárůst o 10 % mezi lety 2017 a 2018, nicméně vztaženo na hrubý domácí produkt ČR se jedná jen o návrat na výši výdajů na zdravotnictví z roku 2014.¹¹ Valné iluze si nelze dělat ani o efektivitě armádních výdajů. Příkladem nehospodárného chování Armády ČR může být například nedávná kauza přezbrojování. Po pouhých čtyřech letech došlo k výměně útočné pušky BREN 1 (CZ 805 BREN a BREN 1A1) z produkce České zbrojovky Uherský Brod za nový model téhož výrobce. Kromě toho, že starší model sloužil pouze krátkou dobu, stojí za kauzou řada dalších otazníků. AČR se k produktu stejného výrobce uchýlila přes to, že byl starší model nahrazen pro nespolehlivost a to navíc bez vypsání výběrového řízení. Zakázka odhadem

7 DANDA, Oldřich. Zbrojaři proti Petříčkovi: Česko vyklízí pole konkurenci [online]. 2020 (cit. 15. 5. 2021). Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/zbrojari-proti-petrickovi-cesko-vyklizi-pole-konkurenci-40313463>

8 STOP WAPENHANDEL. Munitiedoorvoer naar Turkije via Nederland ondanks aangescherpt wapenexportbeleid [online]. 2020 (cit. 24. 5. 2021). Dostupné z: <https://stopwapenhandel.org/node/2408>

9 ŽÍDEK, Bohumír. Česko zrušilo embargo na vývoz zbraní do Turecka, které podporuje Ázerbájdžán v Náhorním Karabachu [online]. 2020 (cit. 29. 4. 2021). Dostupné z: <https://www.novinky.cz/ekonomika/clanek/cesko-zrusilo-embargo-na-vyvoz-zbrani-do-turecka-ktere-podporuje-azerbajdzan-v-nahornim-karabachu-40338949>

10 UN HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS. Syria: Violations and abuses rife in areas under Turkish-affiliated armed groups – Bachelet [online]. 2020 (cit. 12. 5. 2021). Dostupné z: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=26258>

11 TOPOLÁŘOVÁ, Ester. Koronavirus nezastřeší. Pandemie obnažila absurditu českých výdajů na zbrojení [online]. 2020 (cit. 22. 4. 2021). Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/30990-koronavirus-nezastrelis-pandemie-obnazila-absurditu-ceskych-vydaju-na-zbrojeni->

za tři miliardy korun byla navíc podle expertů až dvakrát předražená oproti odpovídajícím výrobkům renomovaných zahraničních výrobců.¹² Kontrast mezi výdaji na zbrojení a podfinancováním zdravotnictví ještě více vynikl během současné covidové pandemie. Zmiňované 3 miliardy korun, které padly na nákup pušek pro AČR, by například mohly pokrýt téměř třináct let provozu Hygienické stanice hlavního města Prahy (232 121 671,51 Kč).¹³ Plná částka, za níž AČR v současnosti přezbrojuje, činí více než 100 miliard Kč.¹² Tyto 3 miliardy jsou tak jen kapkou v moři aktuálních výdajů Ministerstva obrany. Nehospodárnost Ministerstva obrany je déle známým faktem, na který upozorňuje i Nejvyšší kontrolní úřad.^{14,15} Můžeme se jen domnívat, jak by si mohla ČR během koronavirové krize počínat v případě, kdy by stát dlouhodobě upřednostňoval zdravotnictví před výdaji na zbrojení.

UVAŘÍME SE V TANKU?

Armáda může pomáhat při odstraňování následků přírodních katastrof, těžko si ale představit její pomoc při odstraňování příčin klimatických změn - ona sama totiž jednou z příčin je. Jen armáda USA spotřebuje tolik paliva, že kdyby byla samostatným státem, ocitla by se v žebříčku států seřazených podle množství vyprodukovaných emisí skleníkových plynů na 47. příčce mezi Peru a Portugalskem.¹⁶ Problém se znečišťováním má i mnohem menší česká armáda. Příkladem může být výcvik pilotů bojových letounů - za 1 hodinu letu spálí letoun L-159 ALCA průměrně "1000 až 1500 litrů paliva"¹⁷, přičemž piloti v rámci výcviku nalétají "stovky hodin".¹⁸

Obrázek o tom, jak by mohla vypadat militaristická reakce na klimatické změny, si můžeme udělat už teď. Už dnes totiž tradičně chápaná bezpečnost spočívá v podstatě

12 GAZDÍK, Jan. Zbrojení za miliardy: U české pušky BREN se ukazuje problematičnost armádních zakázek [online]. 2020 (cit. 22. 4. 2021). Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/zbrojeni-za-miliardy-je-puska-bren-prikladem-nehospodarnosti/r~c232329a0ede11eb9d470cc47ab5f122/>

13 HYGIENICKÁ STANICE HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY. Rozpočet HSHMP na rok 2021 - zapojení NNV z roku 2020 [online]. 2021 (cit. 20. 5. 2021). Dostupné z: <http://www.hygpaha.cz/Soubor.aspx?souborID=4538&typ=application/pdf&nazev=Rozpo%C4%8Det%20HSHMP%202021%20v%C4%8Detn%C4%9B%20NNV.pdf>

14 NEJVYŠŠÍ KONTROLNÍ ÚŘAD. Na nákup i servis obrněné techniky pro armádu vynakládá stát miliardy. Přesto není velká část provozuschopná [online]. 2020 (cit. 20. 5. 2021). Dostupné z: <https://www.nku.cz/cz/pro-media/tiskove-zpravy/na-nakup-i-servis-obrnene-techniky-pro-armadu-vynaklada-stat-miliardy--presto-neni-velka-cast-provozuschopna-id11261/>

15 NEJVYŠŠÍ KONTROLNÍ ÚŘAD. Nákupy výzbroje pro armádu nejsou podle NKÚ efektivní. Vyzbrojování se tak oproti plánům prodlužuje a prodražuje [online]. 2021 (cit. 20. 5. 2021). Dostupné z: <https://www.nku.cz/scripts/detail.php?id=11632>

16 NEIMARK, Benjamin, - BELCHER, Oliver - BIGGER, Patrick. US military is a bigger polluter than as many as 140 countries – shrinking this war machine is a must [online]. 2019 (cit. 14. 5. 2021). Dostupné z: <http://theconversation.com/us-military-is-a-bigger-polluter-than-as-many-as-140-countries-shrinking-this-war-machine-is-a-must-119269>

17 RAMBOUSKOVÁ, Michaela. Na letecké show CIAF proletí vzduchem miliardy a tisíce litrů paliva [online]. 2013 (cit. 17. 5. 2021). Dostupné z: https://www.idnes.cz/hradec-kralove/zpravy/letecka-prehliadka-ciaf-2013-v-hradci-kralove.A130906_1973806_hradec-zpravy_pos

18 HAVRDOVÁ, Hana. Česká armáda má čtyři nové piloty gripenů [online]. 2020 (cit. 17. 5. 2021). Dostupné z: <https://www.acr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/ceska-armada-ma-tyri-nove-piloty-gripenu-221185/>

v zabezpečování přístupu ke zdrojům, kterých stále ubývá a v ochraně hranic před nešťastníky, kteří o zdroje už přišli. Dochází tak k rozdělování lidí na dvě skupiny, těch s přístupem a těch bez přístupu, nebo slovy Nicka Buxtona a Bena Hayese: na lidi zabezpečené a lidi vykořeněné.¹⁹ Toto rozdělení se může projevit na úrovni jednotlivých států (ochrana jejich hranic), nadnárodně (FRONTEX) ale i uvnitř států (Izrael a rozdílná práva pro různé skupiny obyvatel na základě etnicity). Je to samozřejmě cesta do distopie a k žádné bezpečnosti to nemůže přispět, protože jak správně uvádí Arun Kundnani, je iluzorní se domnívat, že z dlouhodobého hlediska se dá dosáhnout bezpečnosti pro jednu skupinu lidí na úkor jiné skupiny.²⁰

Jak z toho ven

Naštěstí existuje cesta ven. Je ale třeba přehodnotit způsob, jakým uvažujeme o naší bezpečnosti a také, jakkoliv to zní jako klišé, odzbrojit.

Zbrojařský průmysl mrhá prostředky a lidským talentem potřebným pro mitigaci klimatických změn a adaptaci na ně, zároveň přispívá k vyvolávání a prodlužování konfliktů ve světě. Je proto třeba jej transformovat na společensky prospěšnější odvětví. Ano, může vyvstat otázka, co s lidmi zaměstnanými ve zbrojařském průmyslu. Řešení však existují: s alternativou pro britský zbrojařský průmysl přišla tamější organizace Campaign Against Arms Trade (CAAT) - po vzoru *spravedlivé transformace* fosilního průmyslu na bezemisní navrhuje, aby vláda změnila priority a namísto podpory pracovních míst ve zbrojním průmyslu začala podporovat pracovní místa ve výrobě obnovitelných zdrojů energie. Podle jejich studie může toto odvětví zaměstnat ještě více lidí než zbrojní průmysl a najdou v něm uplatnění i pracovníci a pracovnice zbrojovek. Zároveň by se tak pomohlo novému směřování k bezemisní ekonomice a zpomalovat tak růst klimatických změn.²¹

Je třeba opustit koncept bezpečnosti, který spoléhá jen na použití síly a který nedokáže pracovat s výzvami, jakými jsou právě klimatické změny či pandemie globálního rozsahu. Jednou z alternativ je tzv. *lidská bezpečnost* (*human security*). Ta kombinuje bezpečnost jednotlivce s bezpečností státu, zaobírá se i konceptem kvality život a za pilíře má svobodu od strachu, svobodu od nedostatku a ochranu lidské důstojnosti.²² Koncept lidské bezpečnosti se v debatách objevuje nejpozději od 90. let a pracuje s ním i Rada bezpečnosti

19 BUXTON, Nick - HAYES, Ben (eds.): *The secure and the dispossessed: how the military and corporations are shaping a climate-changed world*. London: Pluto Press, 2016. ISBN 978-0-7453-3691-6.

20 KUNDNANI, Arun. *Abolish National Security* [online]. 2021 (cit. 26. 5. 2021). Dostupné z: <https://longreads.tni.org/stateofpower/abolish-national-security>

21 PRICHARD, Ian. *Arms to Renewables: Work for the Future* [online]. 2014 (cit. 12. 5. 2021). Dostupné z: <https://caat.org.uk/resources/arms-to-renewables/>

22 WAISOVÁ, Šárka. *Lidská bezpečnost – pojetí a strategie: komparace přístupů členských států Evropské unie angažujících se v Human Security Network* [online]. Mezinárodní vztahy. 2009, roč. 41, č. 1, s. 58–73.

OSN²³ a s některými jeho pojmy pracují i strategické dokumenty ČR. Např. *Koncepce zahraniční politiky České republiky*²⁴ přiznává lidské důstojnosti “hodnotu samo o sobě”. Aktuální *Bezpečnostní strategie České republiky* se kromě lidské důstojnosti vypořádává též s problémy nedostatku, nečiní tak však úplně nejšťastněji. Nedostatek základních potřeb nevnímá totiž jako hrozbu jako takovou, ten se hrozbou stává kvůli tomu, že může “výrazně zvýšit pravděpodobnost výskytu extremismu, kriminality, ...masové nekontrolovatelné migrace”. Toto pojetí tak nechápe chudobu jako hrozbu pro jednotlivce, ale až její následky v podobě možných sociálně patologických jevů chápe jako hrozbu pro společnost.²⁵ Podle této logiky tak není třeba chudobu odstraňovat, stačí jen udržovat na přijatelné míře její nežádoucí projevy, což je ale v rozporu s principy *lidské bezpečnosti* zaměřené více na jednotlivce a jeho well-being.

Ještě radikálnější je britská síť *Rethinking Security*, jejíž koncept bezpečnosti je postavený na pěti prioritách: naplnění základních lidských potřeb, ochraně lidských práv a vládě zákona, vypořádání se s problémy, jakými jsou nerovnosti a klimatické změny, zlepšení genderové a rasové rovnosti a inkluze a nakonec na podpoře peacebuildingu, diplomacie a mezinárodní spolupráce.²⁶

Je jasné, že k odzbrojení ani změně bezpečnostní strategie nemůže dojít ze dne na den. Už teď si ale můžeme klást otázky jako: Přispívá vyzbrojování egyptské junty skutečně k naší bezpečnosti? Je lepší nakoupit tisíce pušek, které se po pár letech vyhodí, nebo raději financovat na několik let hygienickou stanici? A co budeme dělat se všemi těmi tanky, až na jižní Moravě vyschnou všechny studny? Až se nám začnou rýsovat odpovědi, můžeme vykročit k formulaci nové bezpečnosti, ve které militarismus nebude mít místo a která nebude postavena na dominanci silnějšího, ale na vzájemné pomoci náš všech.

Doporučení:

- Snížit výdaje na zbrojení.
- Podřídit vývoz zbraní a vojenského materiálu parlamentní kontrole.
- Přehodnotit koncept bezpečnosti tak, aby více odpovídal výzvam 21. století.

23 NEDVĚDOVÁ, Kateřina Vývoj přístupu Rady bezpečnosti OSN k ochraně civilního obyvatelstva [online]. Rkps dipl. práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. 2011 (cit. 19. 5. 2021). Dostupné z: https://theses.cz/id/jlgm4m/DIPLOMOVA_PRACE_Katerina_Nedvedova.pdf

24 MINISTERSTVO ZAHRA NIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. Koncepce zahraniční politiky ČR [online]. 2015 (cit. 18. 5. 2021). Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/analyzy_a_koncepce/koncepce_zahranicni_politiky_cr.html

25 MINISTERSTVO ZAHRA NIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. Bezpečnostní strategie České republiky 2015 [online]. 2015 (cit. 18. 5. 2021). Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/dokumenty/bezpecnostni-strategie-2015.pdf>

26 Rethinking Security [online]. (cit. 18. 5. 2021). Dostupné z: <https://rethinkingsecurity.org.uk/>

Rozvojová spolupráce

Tomáš Tožička

Základním ukazatelem partnerství je ochota spolupracovat s chudými zeměmi a regiony na jejich inkluzivním rozvoji. K tomu má sloužit nástroj rozvojové spolupráce, v němž ovšem Česká republika zaostává a stále neplní své závazky dané při vstupu do Evropské unie – tedy přispívat alespoň 0,33 % hrubého národního důchodu. To se nedaří a Česká republika dává procentuálně druhý nejnižší příspěvek ze zemí OECD DAC: 0,13 % HND.¹ Podle posledních oficiálních dat v roce 2019 dávala Česká republika na rozvojovou spolupráci 306 milionů USD, což byl nárůst o 2,6 % proti roku 2018. V roce 2020 výdaje na rozvojovou spolupráci klesly na 290 milionů USD.²

Česká republika také jen minimálně spolupracuje s nejhudšími rozvojovými zeměmi. Ačkoli by měla přispívat 0,15 – 0,2 % z HND do nejhudších zemí (tedy cca 50 % z rozvojové spolupráce), přispívá pouhými 0,03 % HND.

Největším příjemcem české podpory je Bosna a Hercegovina a následuje Turecko - v souvislosti s jeho zadržováním migrace na hranicích EU. Dalšími zeměmi v pořadí jsou Etiopie, Moldavsko, Ukrajina, Gruzie, Irák a Afghánistán. Největším multilaterálním příjemcem je Vysoký komisariát OSN pro uprchlíky.

Ze zprávy České rozvojové agentury za rok 2020 také vyplývá, že české příspěvky jdou především na mikro až střední projekty.³ To bohužel nedává velkou možnost pro vývoj české rozvojové konstituce. Malé peníze nedovolují, aby se v rámci rozvojové spolupráce vytvořil dostatek seniorních expertů, kteří by byli schopni dlouhodobě a strategicky plánovat a realizovat rozvojovou politiku České republiky. Rozvojová spolupráce se pod tlakem dlouholetého náměstka MZV pro rozvojovou a ekonomickou spolupráci Martina Tlapy pomalu mění na další nástroj exportní politiky České republiky a přestává plnit svou základní funkci – partnerské mezinárodní spolupráce na podporu nejméně rozvinutých zemí.

1 OECD (2021). Dostupné z: https://public.tableau.com/views/ODA_GNI/ODA2020?:language=fr&:display_count=y&publish=yes&:origin=viz_share_link?&:showVizHome=no#1

2 Srovnávací tabulka zemí OECD. Dostupné z: https://public.tableau.com/views/ODA_GNI/ODA1960-2020?%3Alanguage=fr%3A&:display_count=y&publish=yes%3Aorigin=viz_share_link%3F&%3AshowVizHome=no#1

3 ZPRÁVA O ČINNOSTI A HOSPODÁŘENÍ ČESKÉ ROZVOJOVÉ AGENTURY. VÝROČNÍ ZPRÁVA 2020 [Online]. Dostupné z: http://www.czechaid.cz/wp-content/uploads/2016/09/CRA-vyrocní_zprava-2020.pdf

Podpora rozvojového vzdělávání a osvěty je minimální a rozvojové vzdělávání na školách provádí jen několik málo organizací, na velké části škol však chybí zcela. I to je zřejmě důvodem, proč stále klesá podpora pro rozvojovou spolupráci mezi českou populací, jak jsme upozorňovali již ve zprávě Social Watch v roce 2020. Tento trend však nelze spojovat jen s posledními vládami, ale je dlouhodobý. Celá situace navozuje dojem, že Ministerstvo zahraničních věcí a Česká rozvojová agentura poskytují minimální prostředky na hranici mezinárodní ostudy a při tom se snaží udržovat co nejnižší informovanost o své činnosti. To však neplatí jen pro rozvojovou spolupráci, ale je to obecným chováním ministerstva zahraničí.

Pokles rozvojové spolupráce ukazuje, že řeči o racionální pomoci přímo na místě, kterými se čeští politici hájili, když odmítali přijímat uprchlíky, nikdy nebyly myšleny vážně.

Ministerstvo zahraničního obchodu pro daňové ráje

Ministerstvo zahraničí reálně nemá žádnou jinou koncepci mezinárodních vztahů, než ekonomickou. Většina zahraničních cest českých ministrů je vedena s účelem prosadit vybrané výrobce a poskytovatele služeb na zahraničních trzích. Můžeme zmínit například misi náměstka Martina Tlapy v Myanmaru, kde se setkání nesla „v duchu oboustranného zájmu o navýšení ekonomicko-obchodní spolupráce a identifikace hlavních sektorů pro její další rozvoj“⁴. Ve stejném duchu se pak nesla i návštěva oficiální delegace Thajska na veletrhu zbraní IDET v Brně, kterou organizovalo MZV a ministerstvo obrany se snahou podpořit obchod se zbraněmi⁵. Návštěvu ministra zahraničních věcí v Etiopii Svaz průmyslu na svých stránkách zcela nepokrytě prezentoval jako „Podnikatelskou misi s ministrem zahraničí“⁶. Z vyjádření ministra Petříčka ze dne 25. 2. 2020 vyplývá, že tzv. ekonomická diplomacie České republiky se bude týkat i firem sídlících v daňových rájích, které u nás mají provozovny.⁷ Jednou z takových firem je i bývalá česká firma LINET, která své sídlo přesunula do Dordrechtu v Nizozemí. Je to pokračování podpory nadnárodních firem sídlících v daňových rájích, jak ji realizoval Miloš Zeman na své cestě do Číny. Přesto, že seznamy podnikatelů jsou utajovány před veřejností, některým médiím se podařilo zjistit,

4 MZV ČR. Návštěva náměstka ministra zahraničních věcí ČR Martina Tlapy v Myanmaru [Online]. 2019 [Citováno 03.02.2020]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/yanon/cz/aktuality/archiv_udalosti/archiv_udalosti_2019/navsteva_namestka_ministra_zahranicnich.html

5 MZV ČR. Delegace thajského ministerstva obrany navštívila veletrh IDET 2019 [Online]. 2019

6 Svaz průmyslu a dopravy. Podnikatelská mise s ministrem zahraničí do Keni a Etiopie [Online]. 2019 [Citováno 2. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.spcr.cz/aktivity/proexportni-servis/podnikatelske-mise-a-seminare/13070-podnikatelska-mise-s-ministrem-zahranici-do-keni-a-etiope>

7 MZV ČR. Ministr Petříček ve Středočeském kraji navštívil firmu Linet, Centrum SVĚT i Vysokou školu Škoda Auto [Online]. 2019 [Citováno 25. 2. 2020]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/tiskove_zpravy/x2020_02_25_ministr_petricek_ve_stredoceskem_kraji.html

že cesty s prezidentem se účastnili i zástupci Se.ven Energy miliardáře Pavla Tykače, která sídlí v Lichtenštejnsku.⁸

Z aktivit ministerstva zahraničních věcí vyplývá, že česká zahraniční politika se profluje spíše jako obchodní zastoupení než coby partner pro politická jednání o směřování mezinárodních politik. To se také projevilo v osobách dvou posledních ministrů zahraničí, Tomáše Petříčka a Jakuba Kulhánka, kteří sice mají jistou úřednickou a odbornou erudici, ale chybí jim pevné postavení ve stranické struktuře nominující strany ČSSD. Není tedy divu, že jejich aktivity byly a jsou silně limitovány politickými a především ekonomickými zájmy prosazovanými premiérem, prezidentem a podnikatelskými skupinami.

Doporučení:

Česká rozvojová spolupráce by se v současnosti měla zaměřit na osvětu a rozvojové vzdělávání, aby přiblížila české veřejnosti širokou problematiku mezinárodních vztahů a především nerovností ve vývoji naší planety. To umožní lepší chápání mezinárodních souvislostí, což by mohlo pomoci dostat tematiku zahraniční politiky i do médií a širší společenské diskuze. V současném provázaném světě není možné chápat a realizovat efektivní národní, ale i lokální politiku bez pochopení globálních souvislostí. Podpora veřejnosti umožní Ministerstvu zahraničních věcí ČR a České rozvojové agentuře aby se naše rozvojová spolupráce a humanitární pomoc staly reálnými nástroji udržitelného globálního rozvoje a ne jen trpěným nástrojem realizace našich závazků v rámci EU a OECD.

V současné době by bylo žádoucím ideálem, aby česká zahraniční politika plnila své záměry, které jsou stanoveny v Koncepci zahraniční politiky České republiky.⁹ Ta stanoví tři globální cíle: bezpečnost, prosperita a udržitelný rozvoj a lidská důstojnost včetně lidských práv. Dvěma národními cíli jsou služba občanům a dobré jméno České republiky. Na koncepci je hodně co kritizovat, ale ve srovnání s programy parlamentních politických stran představuje alespoň do jisté míry skutečnou a důstojnou mezinárodní politiku pro Českou republiku. Minimálně tím, že se explicitně dovolává českých mezinárodních závazků a zasazuje naši zemi do globálního kontextu, a to včetně důrazu na naplňování Cílů udržitelného rozvoje.

8 Hana Filipová, Daniel Novák. Známe účastníky prezidentovy cesty. V Číně jsou významné firmy v čele s Agrofertem [Online]. 27. 4. 2019. Dostupné z: <https://www.e15.cz/zahranicni/zname-ucastniky-prezidentovy-cesty-v-cine-jsoou-vyznamne-firmy-v-cele-s-agroferem-1358400>

9 MZV ČR. 2015. Koncepce zahraniční politiky ČR. Celý text dostupný na: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/analyzy_a_koncepce/koncepce_zahranicni_politiky_cr.html

Aktuální stav hodnocení implementace Agendy 2030 a Strategického rámce ČR 2030

Pavel Šremer

Zpráva o naplňování Agendy 2030 pro udržitelný rozvoj v České republice

V roce 2015 byly na Summitu OSN všemi členskými i pozorovatelskými státy přijaty Cíle udržitelného rozvoje (SDGs – Sustainable Development Goals), které by měly být až do roku 2030 vodítkem globální transformace k sociální soudržnosti a environmentální udržitelnosti. Na formulaci SDGs se podílely všechny členské státy OSN, zástupci občanské společnosti, podnikatelské sféry, akademické obce i občané ze všech kontinentů. Agendu udržitelného rozvoje oficiálně schválil summit OSN 25. září 2015 v New Yorku v dokumentu *Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development* (Přeměna našeho světa: Agenda pro udržitelný rozvoj 2030), jehož součástí jsou i Cíle udržitelného rozvoje (SDGs). Ke kontrole naplňování Cílů vydávají vlády členských zemí OSN dobrovolné reporty. Letos se to týkalo i České republiky.

V lednu 2021 schválila vláda ČR Zprávu o naplňování Agendy 2030 pro udržitelný rozvoj v České republice¹. Zpráva informuje o naplňování strategického materiálu Implementace Agendy 2030 pro udržitelný rozvoj (Cílů udržitelného rozvoje) v České republice, přijatého vládou v r. 2018². Bohužel tato zpráva hodnotí povětšinou situaci do první poloviny r. 2019, jen v některých případech i v r. 2020, tudíž nezahrnuje situaci v covidovém roce 2020, který mnohokrát znamenal dosti radikální změnu. Hodnocení je provedeno pro každý cíl SDG a k němu i všech pro ČR relevantních podcílů, uvedených v implementaci Agendy 2030 v ČR. Dle Zprávy má být sledován pokrok, soustavné úsilí směrem k dosažení a dlouhodobému naplnění podcílů, neboť se má jednat o zpětnou vazbu pro vládu ČR. Nezabývá se tím podstatným, zda už bylo naplánovaného stavu pro rok 2030 dosaženo či nikoliv, nebo zda jsou podcíle naplňovány globálně. Zpráva by mohla být cenným materiálem zvláště analýzou a hodnocením na úrovni podcílů, avšak hlavní poselství, určená evidentně pro vládu, vyznívají nadměrně optimisticky. Ukážeme si to na úvodním obrázku č. 1 - souhrnném přehledu pokroku v dosahování SDGs.

Obr.: Pokrok v naplňování cílů SDGs v letech 2017-2021

(dle Zprávy o naplňování Agendy 2030 pro udržitelný rozvoj v České republice 2020¹ a Druhého Dobrovolného národního přezkumu Agendy 2030 v České republice (2021)⁵, připravovaného materiálu MŽP)

Vysvětlení grafického hodnocení:

- ✓ jsou označeny ty podcíle, u nichž dostupná data, zvláště pak hodnoty oficiálních indikátorů, vykazují dobrý stav i dobrý trend a ČR vykazuje zároveň značnou aktivitu, která k dosažení cíle přispívá.
- jsou označeny ty podcíle, u nichž ČR vyvíjí značnou aktivitu ve prospěch dosažení cíle, nicméně data o efektu těchto aktivit, zvláště pak data oficiálních indikátorů nejsou příznivá, nebo je neznáme; dále jsou tak označeny rovněž ty podcíle, které jsou vnitřně velmi rozrůzněné, a zatímco u některých jsou data příznivá, u jiných naopak nepříznivá.
- ✗ jsou označeny ty podcíle, u nichž ČR vyvíjí jen malou aktivitu, nedaří se jí naplnit vlastní opatření a současně se dostupná data, zejména pak hodnoty indikátorů nemění k lepšímu, příp. se zhoršují, či je neznáme.

Např. cíl *SDG 7 – Zajistit přístup k cenově dostupným, spolehlivým, udržitelným a moderním zdrojům energie pro všechny* je graficky vyznačen jako odškrtnutý, tj. dle popisu jako vykazující dobrý stav i trend a ČR vykazuje zároveň značnou aktivitu, která k dosažení cíle přispívá. Přitom v hodnocení podcíle *SDG 7.2: Do roku 2030 podstatně zvýšit podíl energie z obnovitelných zdrojů na celosvětovém mixu* je příznáno, že u nás od roku 2016 kvůli neexistující systémové veřejné investiční a provozní podpoře OZE tento podíl spíše stagnuje a v roce 2018 dosáhl pouhých 15,15 %. U *SDG 7.3: Do roku 2030 celosvětově*

zdvojnásobit energetickou účinnost je uvedeno, že energetická účinnost měřená celkovými úsporami na spotřebě energie dle národního indikativního cíle neroste uspokojivě a ČR svůj cíl 51,1 PJ nových úspor energie k roku 2020 pravděpodobně nesplní.

Obdobně kladné je hodnocení cíle *SDG 16: Podporovat mírové a inkluzivní společnosti pro udržitelný rozvoj, zajistit všem přístup ke spravedlnosti a vytvořit efektivní, odpovědné a inkluzivní instituce na všech úrovních*. To je však v rozporu s podrobnějším hodnocením tohoto cíle, kde se lze dozvědět, že existují dlouhodobé slabiny v oblasti reálné efektivity vládnutí (resortismus, nedostatek datově založeného přístupu, nízká míra inovativnosti v tvorbě politik), v oblasti demokratické participace veřejnosti a konečně v oblasti politické kultury. Zvláště významná je situace u podcíle *SDG 16.5: Podstatně omezit korupci a úplatkářství ve všech formách*, kde je jen opatrně přiznáno, že například v kompozitním Indexu vnímání korupce, sestavovaném na expertním podkladě Transparency International, se ČR oproti roku 2012 sice zlepšila, dlouhodobě však spíše stagnuje a pohybuje se pod průměrem EU.

A tak bychom mohli pokračovat dále v podivu, jak krásně vychází grafické hodnocení, uvedené na začátku hlavního poselství této Zprávy, tedy toho, co je určeno vládě: „ČR je úspěšná v podpoře udržitelného rozvoje, neboť se více než polovinu SDGs v tomto pilotním hodnocení daří naplňovat i při použití přísnější metriky“. Z této vládou přijaté zprávy vychází i zpráva, která byla prezentována v rámci již druhého Dobrovolného národního přezkumu Agendy 2030 v roce 2021⁵ v sídle OSN v New Yorku.

Zpráva o kvalitě života a její udržitelnosti

Ve stejný den v lednu 2021 schválila vláda i *Zprávu o kvalitě života a její udržitelnosti* s podtitulem Vyhodnocení naplňování Strategického rámce Česká republika 2030³ (ČR 2030). Zpráva na základě mnoha indikátorů podává dosti kritický pohled na naplňování ČR 2030. Hodnocení je provedeno podle šesti klíčových oblastí, vytyčených Strategickým rámcem Česká republika 2030⁴.

V klíčové oblasti *Lidé a společnost*, tedy široké sociální oblasti, je např. upozorněno na ohrožení chudobou u seniorů a zvláště senierek a neúplných rodin s dětmi a přetrvávání genderové nerovnosti. V oblasti zdraví varuje, že se prohlubuje nerovnost. Bohužel není reagováno na naprosté selhání řídicích struktur i velké části společnosti při koronavirové pandemii. Připomíná, že systém sociálního bydlení stále ještě nebyl vytvořen a že některé veřejné služby nejsou ohroženým skupinám dostupné, zejména pak v sociálně vyloučených lokalitách.

V této klíčové oblasti doposud nebylo dosaženo žádného specifického cíle ČR 2030, ve

dvou třetinách těchto cílů je patrný alespoň nějaký pokrok v reálných výsledcích. Zpráva přiznává, že na řadu výzev, identifikovaných v Implementačním plánu ČR 2030 z roku 2017, ČR dosud nenašla adekvátní odpověď nebo má jen dílčí výsledky.

V klíčové oblasti *Hospodářský model* je provedeno hodnocení jen do počátku koronavirové pandemie, zpráva proto uvádí, že ekonomika se do začátku roku 2020 rozvíjela pozitivně či alespoň v žádoucím trendu. Zhruba ve dvou třetinách cílů byl zaznamenán významný pokrok nebo bylo cílů prakticky dosaženo. Přiznává však, že koronavirová krize zásadním způsobem ovlivní budoucí ekonomický vývoj a tím i další plnění cílů. Zpráva upozorňuje, že výše odlivu zisků do zahraničí, zejména dividend, nijak neklesla. Uvádí i chronicky známou skutečnost - přetrvávající vyšší materiálovou, emisní i energetickou náročnost českého hospodářství. Též vyhodnocuje, že vývoj posledních 3 let nevykazuje žádné transformační snahy a přiznává, že zvláště dekarbonizace ekonomiky je stále velkou výzvou (lépe by bylo naplno přiznat, že slabinou). Také uvedené zjištění, že efektivita vynakládání veřejných prostředků není systematicky sledována a vyhodnocována, je více než varovné.

Dle vyhodnocení klíčové oblasti *Odolné ekosystémy* nedošlo k dosažení žádného specifického cíle a zhruba v polovině případů se ČR od roku 2017 prakticky neposunula kupředu. Komplexní přístup k ochraně přírody a životního prostředí chybí. Ochrana krajiny a zlepšení stavu půd má značné rezervy (to, že nejsou přijaty ucelené plánovací dokumenty k péči o krajinu a k péči o půdu se ani neuvádí), hodnocení ekosystémových služeb není vůbec součástí rozhodovacích procesů. Zatím se nepodařilo systémově zabránit odtoku vody z krajiny, ani dosáhnout dlouhodobé vyrovnané bilance kvality povrchových a podzemních vod. Vlivem nevhodných způsobů hospodaření a postupující fragmentace krajiny stále dochází k úbytku biodiverzity a následně k zhoršení fungování ekosystémů a ekosystémových služeb. Vzrůstá citlivost krajiny i bioty (soubor všech prvků flóry i fauny v daném prostředí) vůči změně klimatu i nebezpečí zavlečení nepůvodních druhů. Poněkud zjednodušené je tvrzení, že dochází ke zlepšování stavu lesů a jeho druhové skladby, paradoxně urychlenému kůrovcovou kalamitou. Zpráva zdůrazňuje, že veřejnost chápe životní prostředí jako součást kvality svého života a roste její nespokojenost se stavem životního prostředí v ČR, jak celkově, tak podle jednotlivých oblastí.

Ve většině cílů klíčové oblasti *Obce a regiony* bylo dle Zprávy dosaženo jistého pokroku, avšak žádný není hodnocen jako splněný. V řadě cílů nebylo možné případný pokrok dostatečně přesně monitorovat, např. u řady adaptačních a mitigačních opatření ke změně klimatu. Dle Zprávy se např. daří postupně řešit snižování rozsahu sociálního vyloučení. Jako příklad pozitivního trendu, avšak s nedostatečnou rychlostí změny je uvedeno snižování energetické náročnosti stávajících a nově vystavěných budov, nízkoemisní a bezemisní mobilita, vč. návazné infrastruktury. Podle Zprávy je jistý pozitivní trend ve vysoké míře třídění odpadu, což je však limitováno chybějícími recyklačními kapacitami. Navíc vážné snižování objemu skládkovaného komunálního odpadu. Jako příklad negativního trendu je uvedena suburbanizace a postupující zábor zemědělského půdního fondu. Místní

Agenda 21, jako nástroj udržitelného rozvoje na místní úrovni, naráží dlouhodobě na řadu překážek a počet realizátorů zůstává omezený.

Klíčová oblast *Globální rozvoj* je hodnocena velmi rozporuplně. Na jedné straně je tvrzeno, že se Česká republika hlásí ke své globální zodpovědnosti a tomu uzpůsobuje jak svou zahraniční politiku, tak vnitřní politiku, pokud má dopady na zahraničí, uvádí se plnění Agendy 2030 a Cílů udržitelného rozvoje, včetně konkrétních závazků k financování rozvoje. Reálně však Česká republika v plnění závazků k financování rozvoje a v praktickém naplňování principu koherence politik pro rozvoj zaostává.

V poslední klíčové oblasti *Dobré vládnutí* dle vyhodnocení nebylo dosaženo žádného cíle. Od roku 2017 došlo k patrnému posunu žádoucími směrem v oblasti sběru a sdílení dat, ve většině cílů byl však reálný pokrok malý nebo žádný. To se týkalo např. i soudržnosti politik a inovativních přístupů. Dle hodnocení Zprávy se projevovala přetrvávající orientace české veřejné správy spíše na administrativní výstupy, než na datové podchytilné výsledky. Důvěra v reprezentativní orgány státu je dle výzkumu veřejného mínění dlouhodobě slabá a velmi nízké je očekávání veřejnosti ohledně schopnosti ČR vypořádat se s různými hrozbami, od epidemií, přes nedostatek vody až po nárůst chudoby nebo prohloubení ekonomických nerovností. Zpráva také uvádí zářející fakt z mínění veřejnosti: pravděpodobnost, že ČR uspěje v řešení možných budoucích výzev, je nižší, než kdyby si člověk prostě hodil mincí.

Jako zásadní výzvy vidí Zpráva stagnující nebo klesající míru politické participace prostřednictvím politických stran a voleb, slabou schopnost horizontální (síťové) koordinace veřejné správy, omezenou schopnost pracovat při rozhodování s dlouhodobou perspektivou a nedostatečnou inovativnost při tvorbě veřejných politik. Jako východisko z takové neradostné situace nabízí Zpráva posílení mechanismů, jimiž je zajišťována soudržnost veřejných politik, rozvíjení inovativního prostředí ve veřejné správě, vylepšování reprezentativních, a zároveň posilování participativních a deliberativních prvků demokracie, posílení datové, znalostní a dovednostní kapacity veřejné správy a rozvíjení systému sdílení dat a informací uvnitř veřejné správy i směrem k občanům. Tedy většinu toho, co se zatím téměř neděje.

Příští, druhá Zpráva o kvalitě života a její udržitelnosti má být předložena za rok, tj. do konce r. 2021.

Druhý Národní dobrovolný přezkum Agendy 2030

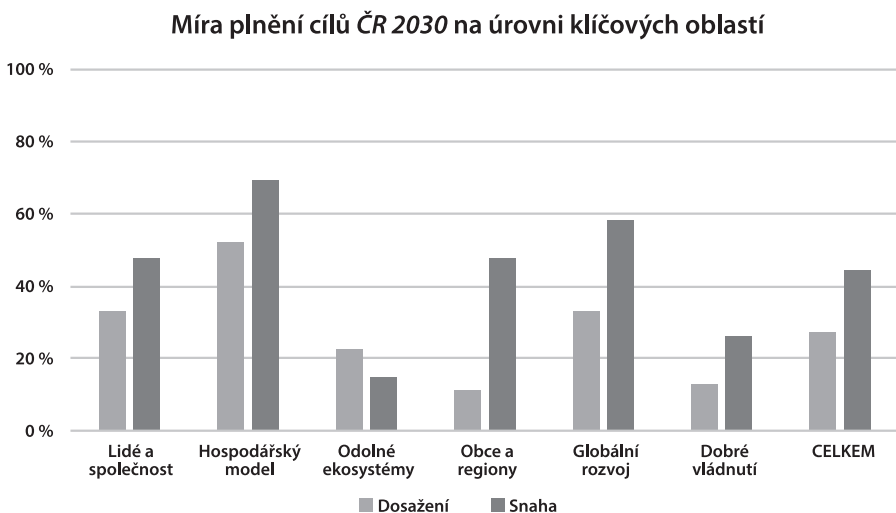
Zpráva Druhého Národního přezkumu Agendy 2030⁵ informuje o plnění globálních Cílů udržitelného rozvoje OSN (SDGs) v ČR za poslední tři až čtyři roky na zasedání Politického fóra na vysoké úrovni OSN (HLPF - High-Level Political Forum). Tématem fóra byla udržitelná obnova po covidu-19. Tento dobrovolný národní report (VNR – Voluntary National Report) byl za ČR druhý, první byl referován na politickém fóru už v r. 2017⁶. Report dodržuje předepsanou strukturu – vedle úvodu a manažerského shrnutí obsahuje následující kapitoly: popis procesu přípravy a zdrojů informací, osvojení SDGs, národní rámec pro naplňování cílů, integraci tří pilířů udržitelného rozvoje, nikoho nenechat pozadu, institucionální mechanismy, strukturální výzvy, cíle udržitelného rozvoje (podrobný report ke každému SDGs), finanční prostředky k naplňování SDGs, závěr a další postup.

Report⁵ vychází z výše popsané Zprávy o kvalitě života a její udržitelnosti a z taktéž výše popsané Zprávy o naplňování Agendy 2030 pro udržitelný rozvoj v České republice, jen je více upravených formulací do pozitivních tónů (např. v úvodním slově ministra Richarda Brabce bylo uvedeno: “V SDG Indexu se (ČR) umístila na 8. příčce a patří tak ke světovým leaderům v oblasti udržitelnosti“, Social Watch ovšem již dlouhodobě poukazuje na to, že SDG Index je naprosto irelevantní dokument.

V úvodu je dále konstatováno, že Národní investiční plán zajistí všestranný rozvoj na dekádu dopředu (jakkoli víme, že vznikl posbíráním nafouknutých potřeb resortů) a taktéž je uvedeno, že Národní plán obnovy zajistí inovativní rozvoj ČR - země pro budoucnost (ač ve skutečnosti vznikl neprůhledně a bez celonárodní diskuse a s ignorancí základního střešního strategického materiálu - Strategického rámce ČR 2030).

V závěru reportu je konstatováno, že náročnost dosažení ambiciózních cílů SDGs se zrcadlí i v hodnocení podcílů, které měly být naplněny do roku 2020. ČR se daří údajně naplňovat 9 z nich, v dalších 8 vykazuje dílčí pokrok, nenaplněny zůstávají jen 2 podcíle spojené s neodkladnými a výraznými opatřeními na snižování degradace přirozeného prostředí a zastavení ztráty biodiverzity (15.5) a zajištění ochrany a obnovy ekosystémů souvisejících s vodou (6.6). To je vskutku optimistické zhodnocení, při důkladnějším rozboru by takových podcílů bylo daleko více (viz výše u Zprávy o naplňování Agendy 2030). Pro řešení náročných výzev je vzýván *Whole of society approach* založený na participaci, deliberaci, evidence-informed přístupu a kvalitních datech. To však zatím nebylo naplněno. Bohužel až před konečnou verzí tohoto reportu bylo zorganizováno dotazníkové šetření, týkající se relevance jednotlivých cílů SDGs pro ČR a online veřejné slyšení k pouhému připomínkování pracovní verze reportu. Přitom se nabízela např. možnost participace mezioborové platformy občanských organizací Měj se k světu. Tato platforma cca 200 organizací vytvořila manifest Udržitelný rozvoj a odpovědná demokracie⁸ a podílela se na přípravě Strategického rámce ČR 2030, nyní však s ní už není počítáno. Taktéž nevyužita byla doporučení z pravidelných národních monitorovacích zpráv koalice Social Watch ČR⁹.

Obr. 2 : Míra plnění cílů Strategického rámce ČR 2030 na úrovni klíčových oblastí (Dle Druhého Dobrovolného národního přezkumu Agendy 2030 v České republice (2021) – Voluntary National Review Czech Republic 2021, materiálu ČR, vypracovaném pro OSN^{5a,b})

Vzhledem k tomu, že tato dobrovolná zpráva pro OSN vychází ze Zprávy o naplňování Agendy 2030 pro udržitelný rozvoj v České republice¹, o níž je podrobněji referováno výše, platí i pro ni tam obsažené hodnocení. Lze ho doplnit o podněty z online veřejného slyšení dle upraveného oficiálního zápisu⁵, které však povětšinou již nebyly k zlepšení výsledné verze reportu využity:

- Opomenutí problematiky biodiverzity, ekosystémových služeb, zemědělství či celkové oblasti krajiny a půdy v rámci kapitoly věnované strukturálním problémům.
- Chybějící zdůraznění eroze a degradace půdy a sekvestrace uhlíku v půdě.
- Problematika plynu jako přechodového paliva v dekarbonizaci energetiky ČR (těžba a doprava plynu produkuje skleníkové plyny, uvolňování metanu).
- Zvýšení důrazu na energetickou akumulaci.
- Akcentování nezbytné podpory/asistence občanům (např. senioři) v rámci digitální transformace a společnosti 4.0.
- Problematiku dekarbonizace pojmut širěji a nezaměřovat se pouze na tzv. uhelné regiony.
- Upozornění, že chybí vysvětlení metody hodnocení SDGs (obrázek 1), které se zároveň může jevit jako nadhodnocené.
- Neuvedení nevládních organizací či nadací v rámci kapitoly Osvojení SDGs.
- Rozporování procesu vzniku VNR z hlediska nedostatečné participace.

- Nezhlednění nepříznivé trajektorie udržitelnosti veřejných rozpočtů (zejména toho státního).
- Neshoda nad využitím Cílů udržitelného rozvoje při tvorbě státního rozpočtu.
- Zdůraznění energetické odolnosti a soběstačnosti.
- Problematika nefunkční mezirezortní spolupráce a s tím související dopady.
- Nedostatečné zohlednění roku 2020 a vlivu pandemie covid-19 ve VNR.

K samotnému Reportu pro Politické fórum OSN na vysoké úrovni se uskutečnily i dvě online aktivity^{5b}. Jak dalece vystoupení na obou akcích odpovídala skutečnosti a/nebo se jednalo hlavně o marketing, se lze přesvědčit na videozáznamech na webových stránkách Česká republika 2030^{5b}.

Závěr

Závěrem je třeba poukázat na potřebu podstatného zlepšení strategického řízení pro udržitelný rozvoj, jak to ostatně uvádí evaluace v rámci projektu Mechanizmy prosazování principů udržitelného rozvoje ve státní správě⁷. Z analýzy vyplynulo, že celých 38 % nově vytvořených strategií přispívá pouze slabou měrou k naplnění dlouhodobě udržitelného rozvoje a 24 % nemá žádnou koherenci se zastřešujícím strategickým rámcem ČR 2030. Pokrytí specifických cílů ČR 2030 bylo jen z 56 % a 44 % cílů nebylo dále novými strategiemi rozpracováno. Celkově je pětina cílů spíše opomíjena - nejvíce u strategických cílů 7, 9, 12 a 16 (přitom v pozdější Zprávě o naplňování Agendy 2030 jsou 3 z těchto cílů hodnoceny jako plněné, viz obr. č. 1).

Tabulka: Strategické cíle ČR 2030 s úkoly strategické práce, které nejsou plněny (dle Evaluace strategického řízení pro udržitelný rozvoj (2017–2019)⁷, materiálu MŽP a MMR)

Strategický cíl ČR 2030	Počet nesplněných úkolů
7 – Ekonomika dlouhodobě roste a domácí sektor je silný	5 úkolů strategické práce
9 – Přírodní zdroje jsou využívány co nejefektivněji a nejšetrněji tak, aby se minimalizovaly externí náklady, které jejich spotřeba působí	2 úkoly strategické práce
12 – Krajina ČR je pojímána jako komplexní ekosystém a ekosystémové služby poskytují vhodný rámec pro rozvoj lidské společnosti	2 úkoly strategické práce
16 – Veřejné služby v území jsou pro všechny obyvatele lépe dostupné	4 úkoly strategické práce

Doporučení:

- Vzhledem k tomu, že reporting by měl sloužit jako zpětná vazba, tudíž ke zlepšování cest směřujících k udržitelnému rozvoji České republiky, byl by potřebný daleko kritičtější přístup. Proto by bylo potřebné pověřit zpracováním nezávislé hodnotitele, kteří by samozřejmě museli velkou část podkladových informací získávat od spolupracující státní správy, ale také od dalších nezávislých odborníků i organizací.
- Do implementace ČR 2030 a Agendy 2030 i dalších rozvíjejících strategických dokumentů je nutné v zájmu jejich zkvalitnění zapojit klíčové aktéry, včetně odborné a laické veřejnosti. Zatím participace při implementaci zdaleka nebyla ani na úrovni dřívější participativní přípravy vlastního Strategického rámce ČR 2030, kdy ji řídil přímo předseda vlády Bohuslav Sobotka.
- Souběžně s hodnotící zprávou o plnění cílů Strategického rámce ČR 2030 státními orgány je třeba zajistit stínovou zprávu, zpracovanou aktéry z neziskového a soukromého sektoru, jak ostatně předpokládá samotný Strategický rámec ČR 2030⁴ v b. 705. Částečně tuto roli plní zprávy Social Watch ČR⁹.
- Vedení státu, ministerstev i dalších státních organizací by se mělo pracně vytvořenými strategickými dokumenty a zprávami řídit a využívat je (ne je používat jen jako záštitu žádostí o dotace z EU apod.).
- Řízení celého procesu směřování k udržitelnému rozvoji by nemělo spočívat jen na poradním orgánu – Radě vlády pro udržitelný rozvoj, ale mělo by být řízeno z úrovně Úřadu vlády ČR (tak, jako je tomu např. v Německu). Ukazuje se jako nesmyslný přesun výkonu a koordinace agendy udržitelného rozvoje v r. 2018 na MŽP, převedení zredukovaných pracovníků Úřadu vlády pod MŽP a přesunutí předsednictví Rady z předsedy vlády na ministra životního prostředí, který se většinou jednání ani neúčastní, na rozdíl od dřívějšího předsedy vlády B. Sobotky, pravidelně řídícího jednání.
- Pro přípravu aktualizace Implementačního plánu Strategického rámce ČR 2030 i pro přípravu dalších strategických dokumentů by bylo potřebné poučit se ze zkušeností s předchozí strategickou prací, kdy svěřením plánování jednotlivým resortům vedlo k vytyčení nenáročných cílů, často velmi obecných. Velmi zvláštní z hlediska metodiky strategického plánování byla také, na naléhání některých resortů, změna povinných opatření na nezávazná doporučení. Pro strategický dokument nebývalé bylo též neurčení gestorů za jednotlivé specifické cíle, ale jen gestorů za opatření. To koordinaci rozhodně neprospělo.

Poznámky:

1. Zpráva o naplňování Agendy 2030 pro udržitelný rozvoj v České republice, vypracovaná MŽP, MMR, CENIA a ČSÚ, v rámci projektu Mechanismy prosazování principů udržitelného rozvoje ve státní správě, reg. č.: CZ.03.4.74/0.0/0.0/15_019/00014042. Schválená usnesením vlády č. 67 ze dne 25.1.2021, https://www.cr2030.cz/zavazky/wp-content/uploads/sites/4/2021/01/Illd_materi%C3%A1l_Zpr%C3%A1va-Agenda-2030.pdf

2. Implementace Agendy 2030 pro udržitelný rozvoj (Cílů udržitelného rozvoje) v České republice, přijatá usnesením vlády č. 670 ze 17.10.2018, https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/implementace-agendy-2030-v-cr.pdf

3. Zpráva o kvalitě života a její udržitelnosti. Vyhodnocení naplňování Strategického rámce Česká republika 2030, MŽP, MMR, CENIA a ČSÚ, vzniklá v rámci projektu Mechanismy prosazování principů udržitelného rozvoje ve státní správě, reg. č.: CZ.03.4.74/0.0/0.0/15_019/00014042. Schválena usnesením vlády č. 68 ze dne 25.1.2021, https://www.cr2030.cz/zavazky/wp-content/uploads/sites/4/2021/01/Illd_materi%C3%A1l_Zpr%C3%A1va-o-kvalit%C4%9B-%C5%BEivota-a-udr%C5%BEitelnosti_%C4%8D%C3%A1st_1.pdf
https://www.cr2030.cz/zavazky/wp-content/uploads/sites/4/2021/01/Illd_materi%C3%A1l_Zpr%C3%A1va-o-kvalit%C4%9B-%C5%BEivota-a-udr%C5%BEitelnosti_%C4%8D%C3%A1st_2.pdf

4. Strategický rámec Česká republika 2030, Úřad vlády ČR, přijatý vládou dne 19.4.2017 usnesením č. 292, <https://www.cr2030.cz>

5a. Druhý Dobrovolný národní přezkum Agendy 2030 v České republice (2021), Voluntary National Review Czech Republic 2021, předfinální verze připravovaného materiálu Národní zprávy pro Politické fórum OSN na vysoké úrovni, podkladový materiál MŽP pro připomínkování a veřejné slyšení)

5b. Výslednou verzi Národní zprávy pro Politické fórum OSN na vysoké úrovni v češtině i angličtině a další informace o VNR lze nalézt na: <https://www.cr2030.cz/narodni-dobrovolny-prezkum-agendy-2030/>

6. National Report on the Implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development Czech Republic (Národní zpráva o implementaci Agendy 2030 pro udržitelný rozvoj, Česká republika), Úřad vlády ČR, Rada vlády pro udržitelný rozvoj, 2017, https://www.vlada.cz/assets/ppov/udrzitelný-rozvoj/dokumenty/CZE-VNR-to-HLPF_2017_National-Report.pdf

7. Evaluace strategického řízení pro udržitelný rozvoj (2017-2019), MŽP a MMR, materiál vznikl v rámci projektu Mechanismy prosazování principů udržitelného rozvoje ve státní správě, reg. č.: CZ.03.4.74/0.0/0.0/15_019/00014042. https://www.cr2030.cz/wp-content/uploads/2021/02/Evaluace-Strategick%C3%A9ho-r%C3%A1mce-%C4%8Cesk%C3%A1-republika-2030_2017-2019_final.pdf

8. Manifest mezioborové platformy občanských organizací Měj se k světu: Udržitelný rozvoj a odpovědná demokracie, 2018, <http://mejsesvetu.cz/>

9. Pravidelné národní monitorovací zprávy české koalice Social Watch ČR lze nalézt na webových stránkách koalice: <http://www.socialwatch.cz/>

CO JE SOCIAL WATCH?

Social Watch je mezinárodní síť občanských organizací usilujících o vymýcení chudoby a jejích příčin, o ukončení všech forem diskriminace a rasismu, o zajištění spravedlivé distribuce bohatství a naplňování lidských práv. Social Watch prosazuje mír, sociální, ekonomickou, environmentální a genderovou spravedlnost a zdůrazňuje právo každého člověka nežít v chudobě.

Mezinárodní síť Social Watch dnes tvoří 96 národních platforem, v nichž je sdruženo několik set organizací. Platforma vznikla v roce 1995 s cílem nezávisle sledovat dodržování závazků, přijatých na konferenci Organizace spojených národů o sociálním rozvoji v Kodani v roce 1995 a na Konferenci o ženách v Pekingu v témže roce. Na těchto konferencích bylo poprvé definováno odstranění chudoby a rovnost pohlaví jako společný celosvětový cíl – jeden z hlavních vedle míru a lidských práv.

Po přijetí Cílů udržitelného rozvoje na summitu OSN v roce 2015 se Social Watch zaměřuje také na monitoring implementace těchto mezinárodních závazků a to jak na národních úrovních, tak i globálně.

Social Watch vydává každoroční zprávy o pokroku a nedostatcích v boji proti chudobě a za rovnost mužů a žen (většina lidí žijících v chudobě jsou ženy). Výroční zprávy se staly první stálou monitorovací iniciativou v oblasti sociálního rozvoje a rovnosti pohlaví na národní úrovni a poprvé spojily tato dvě témata v nadnárodním měřítku.

Social Watch vyzývá vlády, OSN a mezinárodní organizace k odpovědnosti za naplnění národních, regionálních a mezinárodních závazků k vymýcení chudoby.

ČESKÁ KOALICE SOCIAL WATCH

Česká koalice Social Watch vznikla v roce 2008 jako neformální síť organizací a expertek a expertů z různých oblastí.

V roce 2015 došlo k formálnímu založení organizace Social Watch Česká republika a v současnosti jsou členy:

- ADEPTTs
- Alternativa Zdola
- EDUCON
- Ekumenická akademie
- EUROSOLAR
- Fórum 50 %
- NESEHNUTÍ
- Svět bez válek a násilí
- Trast pro ekonomiku a společnost
- Wontanara

Česká koalice Social Watch je podporována jejími jednotlivými členskými organizacemi, některé aktivity jsou hrazeny z příspěvků jednotlivců, organizací či z projektů.

Kontakt: předseda Social Watch ČR, jirisilny3@gmail.com

Další informace a publikace ke stažení naleznete na www.socialwatch.cz
a www.socialwatch.org

Social Watch je mezinárodní síť občanských organizací usilujících o vymýcení chudoby a jejích příčin, o ukončení všech forem diskriminace a rasismu, o zajištění spravedlivé distribuce bohatství a naplňování lidských práv. Social Watch prosazuje mír, sociální, ekonomickou, environmentální a genderovou spravedlnost a zdůrazňuje právo každého člověka na důstojný život. Další informace a publikace ke stažení naleznete na www.socialwatch.cz a www.socialwatch.org.

ISBN 978-80-270-9942-9

9 788027 099429